

Tabor

1991

EL FORTIN

1-2

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov. — TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenje Tabora SPB predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora. — Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič. — Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR iz the voice of the Confederation of the United Slovene Anticomunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos. — Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

Imprenta: Talleres Gráficos Vilko S.R.L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 362-7215.

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 180.721.

NAROČNINA: Argentina ★ 80.000.— Južna Amerika, Evropa in Avstralija 12 dolarjev; ZDA in Kanada 15 dolarjev (zračno paketi). Leta'ska naročnina za vse države 20 do'arjev (US).

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: Inž. Anton Matičič, Río Colorado 1806 — CP 1686 Hurlingham — Buenos Aires — Argentina. T. E. 665-6654.

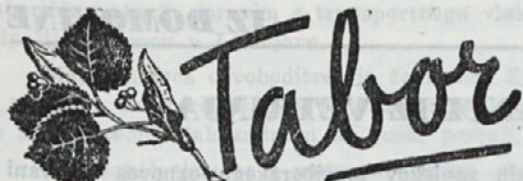
NAŠA NASLOVNA SLIKA

Nobena komunistična laž in nikakšno potyarjanje resnice ne bo moglo nikdar izbrisati iz zgodovine dejstva, da se je v letih krvave preizkušnje slovenski narod združil za svojo oboroženo roko — za dičnim domobranstvom —, da je na množičnih protikomunističnih taborih z zvestobo svojim visokim in čistim izročilom plebiscitarno prekel komunistično revolucijo prav za časa tuje okupacije in prisegel na svoje vodilo: Bog — Narod — Domovina. (Slika s protikomunističnega tabora v Borovnici; na sliki stotnik Ludvik Kolman, sedanji predsednik Tabora ZSPB.)

VSEBINA

IZ DOMOVINE — 1; Med partizani in domobranci (V. Dolenc) — 8; Mirier in pokoli (N. Tolstoj) — 16; NAŠI MOŽJE — 33; IZ DRUŠTEV — 34; NAŠI MRTVI — 38; ZA BELEŽNICO — 41; Vetrinjsko polje — 42; DAROVALI SO — 48.

PORAVNAJTE NAROČNINO!

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Enero-Febrero 1991

BUENOS AIRES

Januar-Februar 1991

RANA JE KRVAVELA NAVZNOTER

(VEČER, Maribor, ponedeljek, 15. oktobra 1990.)

Na Teharjih in v okolici Celja pomorjeni so našli svoj pokoj pred 45 leti. Ovili so jih v skrivnost, skrbno shranili pod kupe smeti, o njih nihče ni smel govoriti, nanje se nihče ni smel spomniti. Krvniki so dogodke želeli izbrisati. Potisnjeni v anonimnost pa so desetletja kljuvali v ljudeh, v morilcih, v preživelih žrtvah, v očividcih. Namesto da bi bil zlovešči spomin nanje bledele, se je spreminjal v občutek krivde, v sovraštvo in željo po maščevanju. Rana je krvavela navznoter.

Zgodovina je lagala štiri in pol desetletja in boleča razpoka v slovenskem narodu se je poglobljala. Kdo je ljubil domovino, kdo jo je izdal, kdo je kriv in kdo pošten — šele po toliko letih smo smeli resnici pogledati v oči.

Slovo, dostojno slovo, simbolni pogreb na Teharjih ni narodna sprava, ampak vrnitev človeškega dostojanstva poražencem, ljudem, ki so bili tedaj na napačni strani, krivi, ne da bi jim bil krivdo kdo dokazal, brez pomoči in priziva, prepuščeni živalskim strastem.

Na Teharjih gorijo svečke za umrlimi. A včerajšnja spominska slovesnost je bila namenjena predvsem živim, soočenju s preteklostjo, ki jo je mogoče oprostiti, a ne pozabiti, če hočemo danes in jutri pošteno, resnično in dobronamerno živeti skupaj.

Marlen Premšak

Tema za razmišljanje

Kdo se je bojeval za slovenski narod, partizani, ki so se v gozdovih vojskovali z okupatorji, napol skrivaj pa delovali predvsem za zmago boljševiške revolucije in služili Stalinu, ali domobranci, ki so zato, da bi prihranili Slovencem bridke izkušnje komunistične nadvlade, oblekli okupatorjeve uniforme in prisegli Hitlerju?

ROMAN LELJAK

leta 1964 rojen bivši oficir obveščevalne službe Titove JLA
v knjigi *Teharske žive rane*, str. 87-88

DOMOBRANCI IZ VETRINJA

Zdenko Zavadlav: Iz dnevnških zapiskov mariborskega oznovca (Izbrani listi) I. del: Leto 1945., založba za ait. teorijo, Maribor 1990.

Maj gre h koncu. Pokliče me Rafael in me zadolži, da naj grem na železniško postajo ter tam organiziram varstvo železnice in železniških naprav, železničarjev, potnikov in sploh vsega prometa, ker da tam vlada velika zmeda in potrebujejo železničarji pomoč. Pomagam naj si s knojevci, o čemer je štab brigade že obveščen. Moj sektor naj bosta obe železniški postaji, glavna in koroška ter železnice od Šentilja do Pragerskega in Ptuja in od Dravograda do Maribora.

Tako se naselim na glavnem kolodvoru v Mariboru. Obiščem še koroški kolodvor, z motorno drezino pa še vso pripadajočo progo. Železničarji so nad našo oznovsko pomočjo kar navdušeni, saj nimajo samo tehničnih težav, ampak tudi težave z vsemi vrstami partizanov, ki zahtevajo od njih vse mogoče in nemogoče, da o potnikih sploh ne govorim.

S pomočjo Knojja najprej uredim enotno zastraženje kolodvorov in železnice, nato pa se spustim v kontrolo vlakov proti okupacijski coni v Avstriji, to je proti Šentilju, ter uredim knojevsko spremljavo vlakov do meje, kakor mi svetujejo železničarji sami.

Prvi, natančnejši pregled v Mariboru je porazen. Vlaki v Šentilj so pravzaprav nekontrolirana vrata iz Maribora. V vlaku naletimo na vse mogoče, na švercarje, kulturbundovce, enesdeapejevce, volksdeutscherje ter celo na neke samozvane partizane, pa tudi na zlatnino, denar in na še kaj. Vse je namenjeno tja gor, v Avstrijo. Po našem prvem posegu in vpeljanem knojevskem spremstvu do Šentilja se doslej silno nabasani vlaki kar nekam izpraznijo.

Prihod posebnega vlaka na glavni kolodvor. Pogledamo, kaj je v njem. Ugotovimo, da gre za vračajoče se kacetarje iz Nemčije. Morali bi iti v repatriacijsko taborišče v Mariboru in v Ljubljani. Tam te reveže nekaj časa pridržijo in jih ne vem prav zakaj zadržujejo. To mi ni posebno všeč.

Med kacetarji spoznam skojevko Jožefo iz Rožne doline v Ljubljani. Z njo sva bila leta 1941 pod vodstvom Bojana Štiha v skupnem skojevskem aktivu. Snamem jo z vlaka ter njo in njeno prijateljico, tudi iz Rožne doline, odpeljem v pisarno, kjer ju podprem s konjakom in klobaso s starim kruhom. Vsaki dam tudi prgišče cigaret partizank iz tiste petstokomadne škatle. Povesta mi svoj križev pot po taboriščih, tudi tisti, ki sta ga prestali, potem ko sta bili že osvobojeni. Obe sta končali posiljeni v rokah ruske vojske. Mislim, da jima moram prihraniti še naše repatriacijsko

taborišče, zato ju spravim s transportnega vlaka in ju z navadnim vlakom odpošljem domov v Ljubljano.

Maja, meseca osvoboditve, je že konec. Zjutraj prvi dan junija grem z glavnega na koroški kolodvor, kamor me nujno kličejo. Tam izvem, da je neki posebni vlak zadržan na ruški postaji, kamor želi, da pridem.

Z železničarjem se z motorno drezino odpeljeva v Ruše, kjer si ogledam tisti vlak. Stoji na stranskem tiru, kakšnih deset živinskih vagonov s knojevci v službenem vagonu ter na zaviralnih ploščadih pri vagonih. Povejo mi, da je to vlak s slovenskimi sodelavci okupatorja, domobranci. Vlak je izjemoma peljal po progi preko Dravograda na Maribor, namenjen v Celje. Prišel je iz Avstrije, kjer so te domobrance Angleži že prejšnji dan predali nam, partizanom. Spremljali so jih knojevci iz Dravograda.

Vagoni so zavezani z žico in zabiti. Iz njih smrdi, kot da bi prevažali živino. Dogovorimo se, da bomo vlak odpeljali na koroški kolodvor. Sam se odpeljem z drezino in čakam na koroškem kolodvoru na vlak. Pride čez kake pol ure. Spravimo ga na stranski tir.

Na kolodvoru opazim tudi našega starega oznovskega partizanskega štajerskega načelnika Cirila, ki je, kot kaže, slučajno prišel na kolodvor. Železničarji in knojevci pomagajo, da odbijemo in odpremo vrata vseh vagonov. Grozen smrad, še groznejši prizor. Kaj, hudiča, delamo kot zmagovalci z ljudmi?

V vsakem vagonu je kakih petdeset navadnih domobrancev v uniformah, tu in tam kak oficir, civilist, ženska, pa tudi otrok. Vsi so v popolnem duševnem šoku. Vagoni so polni človeških iztrebkov. Poskušam z njimi govoriti, a mi, popolnoma paralizirani, povejo, da so jih že prejšnji dan iz taborišča Vetrin pri Celovcu, kamor so se kot domobranci prostovoljno zatekli in bili vojni ujetniki, Angleži odpeljali s kamioni tja nekam na železniško postajo, od koder naj bi jih odpeljali v taborišče v Italiji.

Nekateri so že pri zapiranju v vagone opazili, da se okoli njih smukajo nekakešni vojaki z rdečo zvezdo. Nato ne vedo ničesar več, razen dolgega, dolgega postajanja vagonov, žeje, lakote in vsega drugega hudega.

Dogovorimo se z železničarji in z njihovo pomočjo organiziramo v vagonih nekaj snage, ter predvsem vodo. Po pripovedovanju domobrancev gre, kot kaže, za del t.i. Rupnikovega jurišnega bataljona. Partizani vedó povedati, da je bil ta bataljon strahotno napadalen in nečloveški do nas, partizanov. Kaže, da prav zato niso transporta poslali preko Slovenj Gradca, v strahu pred pobegi domobrancev, ker je tam zaradi porušene proge v Mišlinju potrebno iti z vlaka na vlak peš.

Z zadevo seznanim tudi našega Cirila, ki gre k nekaterim vagonom in se pogovarja z domobranci. Končno se dogovorimo z železničarji, da bo do vlak žim prej odpravili v Celje, od koder naj bi po knojevskih informacijah ujetnike transportirali v taborišče v Teharju.

Vagone normalno zapremo, nato pa čakam, da vlak odpelje s postaje.

ŠTAJERSKA KALVARIJA V SVEČAH

(Večer, Maribor, Ponedeljek, 15. oktobra 1990.)

„Na nedeljo, (14. 10. 1990.), ko se katoliška Cerkev spominja 12. obletnice izvolitve papeža Janeza Pavla II., ko usmerjamo svoj pogled k Petrovemu nasledniku, glasniku miru in sprave med narodi sedanjega sveta, se je naša krajevna Cerkev in lahko rečemo vsa Cerkev na Slovenskem zbrala na kraju, o katerem se ni smelo govoriti 45 let — na mestu, kamor se ni smelo priti zaradi skrivnosti, ki jo zakrivata zemlja, odpadni material in raztaplja voda Teharskega jezera. Smo pri njih, ki jih nismo smeli imenovati in obiskati; smo na slovensko-štajerski kalvariji, kjer se je pred štirimi desetletji in pol uresničil veliki petek za tisoče in deset tisoče.“ S temi besedami je mariborski škof dr. Franc Kramberger začel žalno mašo, žalno slovesnost za žrtve na Teharjih, dostojno cerkveno-državniško slovo od po vojni brez sodišča in možnosti priziva na zverinski način pokončanih ljudi.

Ob osamelem križu na zamočvirjenih travnikih pred novo cinkarniško pregrado so se zgodaj dopoldne, že kar v jutranjih urah pričeli zbirati svojci, prijatelji tistih številnih znanih in neznanih nesrečnežev vseh narodnosti, vseh poklicev, vseh starosti, od dojenčka do onemoglega starca, ki so v teharskem taborišču še upali, a pot je vodila le na morišče v globeli, gomile in tankovske jarke, ki kot primež trupel obkrožajo Celje.

Deset in več tisoč ljudi je s sklonjeno glavo hodilo po prizorišču dolgo, preden se je ob 10. uri pričela spominska svečanost Prižgimo luč, ljudje. Prižgali so na stotine sveč in ob ograjo prislonili cvetje, vence, rožo spomina. Nekdanje nemško mladinsko vzgajališče, ki je po vojni postalo slovensko taborišče, je sedaj tudi uradno priznana grobnica, kjer je zakopane, kot je dejal dr. Kramberger, precej naše sedanjosti, ki je bila tedaj še prihodnost.

Na Teharjih se, pravijo, kadar zapiha veter, sliši čuden glas, kakor da se oglašja zemlja, ko vetra ni, se čuje enakomerno utripanje človeškega srca. Globoko zakopano travmo so želeli z včerašnjo mašo za umrle izkupati iz anonimnosti in izkazati spoštovanje, pietetu do umrlih.

Okoli trideset tisoč ljudi je tri ure in več stalo v sončni pripeki na simbolnem pogrebu, ki ga je oznanil zvon teharske podružnice cerkve sv. Ane, zvon, ki se bo odslej oglašal vsak dan in spominjal na vse žrtve nasilne smrti med vojno in po njej na Teharjih in po vsem štajerskem. Da se kaj takega nikoli ne bi ponovilo!

„Bilo je, kar je bilo, bodi za vedno za nami. Naj ne bo nikoli nikogar več strah lastnega rojaka,“ je poudaril predsednik slovenske vlade Lojze Peterle. „Na Teharjih so iz človeških bitij napravili odpadke, na njih nasuli industrijske odpadke. Odstranili so druge in drugačne. Sedaj smo lahko pogrebci, ne vemo pa, od koga se poslavljamo, koga vse pokopavamo. Odpor zoper okupatorja je bil etično dejanje in zahteva globoko spoštovanje

do vseh, ki so se dvignili v svoji ljubezni do domovine. Iz iste ljubezni do doma in domovine pa so se drugi uprli revolucionarnemu nasilju.“

Ti so bili brez sodbe krivi in jih prekriva ruša bogve kje. Le redki so bili srečneži, ki so preživeli teharsko kalvarijo in včeraj vrgli s sebe desetletno breme skrivnosti. „Po nepojasnjeni igri usode in božji milosti nas je ostalo nekaj sto, ki so nas ob amnestiji izpustili, pa so hoteli domačini napako hitro popraviti. Zato so marsikoga pričakali pred domačim pragom. Tisti, ki smo preživeli, se sprašujemo, kaj pomeni, da smo ostali. Vsa ta dolga leta smo nosili breme preživetja, ki je postajalo vedno težje in nas vedno huje dušilo. Zdaj je napočil čas, da si ga lahko olajšamo,“ je v imenu preživelih taboriščnikov spregovoril dr. Tine Velikonja, za njim pa je udeležence v imenu preživelih domobrancev pozdravil Rudi Bras, predstavnik slovenske skupnosti iz Argentine.

Popoldne se je kača ljudi valila v nasprotni smeri. Vsak s svojo bolečino in spominom in s trpkim spoznanjem, da je hodil po pobočjih, prežetih s krvjo in solzami. Ljubezen, sreča, sprava... S Prešernovo Zdravljico so hoteli pogled s Teharij obrniti v sedanjost.

Marlen Premšak

Moji vtisi

Spodobi se da po povratku iz Slovenije poročam o svojih vtisih. Drugi bodo tudi poročali in zato boste lahko SVOJO sodbo izrekli. Prvo par besed o volitvah. Kjer sta dva Slovenca, so TRI stranke; to je že stari pregovor. Ljudje NISO bili pripravljeni za demokracijo. Tudi Kramberger je volitve pokvaril, čeprav je veliko denarja razdelil. Nekateri celo sumijo, da ga je PARTIJA našuntala, da je kandidiral. Kučan je bil OSEBNO priljubljen, ker je PRVI nastopil zoper srbsko nadvlado in gospodarsko izkoriščanje... In zdaj je nevarnost, da se bodo stranke DEMOSA med seboj ribale...

Glavna škoda komunizma je in ostane MORALNA. Ljudje so se odvadili DELATI. Pili so še in še v uradih in tovarnah kavo in hodili med delom nakupovat potrebne in nepotrebne stvari in potem ob dveh popoldne šli na resno delo doma ali zidali nove hiše... Ljudje hočejo imeti več in več, pa tudi manj in manj dela. Celó inflacija jih NI preveč potrla, saj so tudi rastle plače in penziji... Družine so razrvane, razporoka je nekaj navadnega, trpijo otroci, če jih je kaj... Verska nevednost je pošastna. Propaganda PROTI CERKVI je naredila svoje. ALKOHOLIZEM seveda uničuje narod bolj in bolj. Zdaj so pa tovarne naenkrat v razsulu. Celó najbolj zanesljive, n. pr. ELAN, so v konkurzu. Ravnatelj in upravitelji so seveda zase lepo poskrbeli; šli so na tuje, pa ne kot begunci. Tudi oni zapupajo v nemške Marke. Zdaj pa naenkrat spet število štrajkov raste in strah pred izgubo dela ali službe. Narod pa naenkrat dolži novo vlado. Ali

postaja položaj podoben onemu pred vojno?? Ali niso že takrat komunisti dobro propagando vodili sebi v prid?? In — ali zdaj ne bodo spet zmožni ljudi prepričati, da komunizem vendarle ni bil tako slab? Saj ni bilo brezposelnih!! KOČEVSKA REKA je morebiti ljudi BOLJ razburila kakor pa poročila o Kočevskem Rogu... Tako so ljudje lahko spoznali „ENAKOST“!! ... Pa so tudi komunisti in bivši „borci“ vedno bolj in bolj glasni o pomenu borbe „za svobodo“, kakor jo pač oni razumejo. Da komunizmu dobro služi nemoralnost, vidimo v Češki. V Pragi bo n.pr. ustanovljen pornografski Center za VSO Evropo. Predsednik Havel ga gotovo ne bo ustanovil... Dr. Trstenjak mi je poudaril, da bo slovenski narod čutil posledice revolucije še STO LET. Povedal je tudi razlog: Vse preveč je korupcije (slučaj ELIANA), preveč je sovražstva in maščevalnosti... So seveda dobre strani. Udeležba pri mašah je vendarle boljša kot v mnogih „katoliških“ državah. Ustanavljajo se razne molitvene skupnosti. Videl sem kar precej mladih fantov in deklet MED TEDNOM po cerkvah in sodim, da je njihova pobožnost bolj iskrena kakor moja... V Sloveniji je zdaj svoboda tiska. Pa je to tudi dvorezen meč... MLADINA je kar polna namigov PROTI Cerkvi. TV pa zdaj prinaša cerkvene programe, koncerte itd.... In KAJ NAJ REČEM O BODOČNOSTI?? Nova vlada v Sloveniji ima silne TEŽAVE. Kennedy bi zdaj nam beguncem in izseljencem dejal: Ne vprašujte, kaj naj vam Slovenija daje, rajši sprašujte, kaj vi Sloveniji lahko daste. Brez investicije od strani Slovencev ZUNAJ V SVETU nova vlada NE BO MOGLA obstati. VSAKA PREHODNA vlada traja kratek čas. Gospodarski strokovnjaki bodo znali dati nasvete v tem pogledu... Saj imamo Slovinci zunaj Slovenije precej ljudi, ki so na gospodarski lestvici kar VISOKO, ALI NE???

Pismo iz domovine

Sreda, 17./10./90.

Dragi prijatelj!

To, kar sem doživel v nedeljo 14. t.m., je odtehtalo vse drugo. Pa kaj bi govoril, prilagam Ti časopisje od ponedeljka, pa si ustvari vsaj približno sliko. V resnici je bilo še veliko lepše in vsega se ne da opisati; to človek samo čuti. Sicer je komentar v „Delu“ vse prej kot pieteten, vendar od „prenoviteljev“ itak ni pričakovati kaj drugega. Nad Nešovičevim znakom so se ljudje precej zgražali; kogarkoli sem vprašal, je bil odgovor ogorčen. Na „Delo“ smo takoj v ponedeljek poslali nekaj prav ostrih anonimnih, nekaj pa tudi podpisanih pisem. Pomagalo tako ne bo veliko; naj pa le vedo, kar jim gre.

Na Teharjah so par dni pred spominsko svečanostjo „neznani“ iste „prenoviteljske“ baže premazali križ s črno barvo in s simboli njihovega

nekdanjega zaveznika. Zato so v zadnjih nočeh krepki teharski fantje in moške stražili pred križem. S psi, volkov pa ni več blizu... V Teharjah je bilo veliko pripravljalnega dela; nasuli so pesek na močvirna tla, postavili podest, naredili ozvočenje, postavljali klopi itd. Dela je bilo res ogromno in več kot preveč. Do nedelje pa je bilo vse urejeno in pripravljeno.

Veš dragi prijatelj, toliko je vseh teh vtisov, bogatih in mogočnih, da ne vem, kje bi začel. Vreme je bilo čudovito; toplo in sončno kot sredi poletja; nebo v najlepši sinjini. Ljudje so se že od ranih jutranjih ur zbirali na jaso okrog mogočnega križa, tako da nas je do pričetka maše bilo zbranih več kot 30.000. Tisti, ki so bili julija na Rogu, so rekli, da je bilo na Teharjah lepše in bolj odkrito, kot pa tam. In tudi predstavnikov „prenoviteljev“ — bolje rečeno „preleviteljev“ —, ki bi med mašo držali roke v žepu, na Teharjah ni bilo.

Povedati Ti moram tudi, da je bil ob vznožju teharskega križa zlat lovorjev venec s trakom v slovenskih barvah. Na traku je bil napis „Teharskim žrtvam — ZSPB Tabor“. Ta venec sem položil tja jaz že navsezgodaj. Pozneje je bilo tam še več vencev in veliko rož, pa tudi sveč. Venec sem poskrbel par dni prej. Spomnil sem se na Rupnikov bataljon, na poln voz majhnih otrok, na vse, ki so tam trpeli. Prosim Te, da mi te samoiniciative ne zameriš oziroma ne zamerite. Bil pa je prav lep pogled nanj; in še v večernih TV poročilih ob pol osmih so ga pokazali za par sekund.

Televizijskega prenosa ni bilo, čeprav je bilo videti snemalno ekipo. Po celjskem radiju bi tudi moral biti prenos, pa jim je baje kmalu nekakšna „tehnična napaka“ to onemogočila. Prilagam Ti tudi par razglednic s Teharij. Danes sem dal razviti tudi film. Slike bodo čez kak teden gotove; na Teharjah sem napravil približno 20 posnetkov. Tokrat mi ni bilo treba skrivati fotoaparata pod jopico, kot še pred nekaj leti...

Vedel in srečen sem, da mi je bilo dano vse to dočakati in doživeti. Do zadnjega me je bilo strah, da ne bo šlo, pa je hvala Bogu bilo vse v redu. Stal sem tam na gričku ob umetnem jezeru; blizu ograje, ki deli cinkarniški del... Ob tej ograji 2 metra visoki in z bodečo žico — na vrhu pa je gorelo tisoče in tisoče sveč... Sveča ob sveči, več kot sto metrov... Nepozabno!

Preskrbel sem Ti tudi besedila govorov Peterleja, dr. Krambergerja in dr. Velikonje. Od g. Brasa ga žal niso imeli.

Kaj Ti naj še povem? Da ob pesmi „Zabučale gore“ skoraj nobeno oko ni bilo suho, da sem v nekaj urah slišal skoraj vsa slovenska narečja, predvsem pojočo lepo dolejščino, videl veliko mladih ljudi, ki so nosili na prsih pripete bele trakove s Križanim. Da je vse, vključno brezplačni prevoz z avtobusi od železniške postaje na Teharje, bilo brezhibno organizirano. Toliko je tega in še enkrat: hvala Bogu, da sem smel vse to doživeti.

Še enkrat Tebe in ostale prosim, da mi ne zamerite mojega „sola“ z vencem! Tebe in vse Tvoj prav pristržno pozdravljam

Tvoj prijatelj

MED PARTIZANI IN DOMOBRANCI

Za to pisanje sta me izzvala Ivan Knific, ki je podpisal dopis „O tem Vencelj Dolenc molči...“ (Gorenjski glas, 23. 3. 1990), ter Janko Gruden, ki je prav tako podpisal dopis „Grobišča brez križa in zvezde še z druge strani“ (Gorenjski glas, 30. 3. 1990).

Ivana Knifica iz Ovetja pri Medvodah sem spoznal v obvezni polvojaški delovni službi (Arbeitsdienst), nisem pa imel z njim nobenega osebnega stika.

Iz te vojašnice sem tšel trikrat. Prvič že po treh tednih. Ujeli so me pred Celjem. Po 38 dnevih preiskovalnega zaporu v Gradcu, potem pa še 15 dni v vojašnici, se je skoraj že iztekel rok treh mesecev, in bilo je rečeno, da gremo za nekaj dni domov — potem pa naprej k vojakom. Ko pa so Nemci v službi že odšli domov nam je bilo rečeno, da Slovenci ne gremo domov, ampak naprej — k vojakom.

Uro pozneje sem bil že na vlaku skupaj s Poldetom Volčičem iz Reteč, pa naju je že pred Mariborom prišla policija. Izstopimo v Mariboru. V spremstvu policije naju s prvim vlakom pošljejo nazaj v Lebring kjer so naju že čakali oficirji iz vojašnice in naju vtaknili v zapor. Skozi okno sva se pogovarjala z ostalimi Slovenci, ki niso imeli namena iti v nemško vojsko in jim svetovala, naj se jutraj odpravijo na pot, ker so imeli prost dan in bodo do večera že v Mariboru; — od tam pa v gozdove. Kdor pa ne upa sam, naj naju počaka ob 8. uri zvečer pri cerkvi, ki je bila oddaljena nekaj kilometrov in so jo vsi poznali. Ob pol 8 zvečer midva pobegnemo in točno ob 8. uri sva bila za cerkvico, kjer naju je čakalo 7 fantov, ki pa so se naju kar ustrašili. Takoj mi je bilo jasno, da nihče ne bo šel z nama; dali pa so nama nekaj denarja in meni nožič — in že sva hitela naprej. Ne vem, če na to misli Knific, ko podpiše, da sem pobegnil z njihovo pomočjo...

Tako torej Ivan Knific laže že kar na začetku, kjer tudi zamolči Poldeta Volčiča, ki je bil doma blizu njega, in se je pozneje, kot jaz, pridružil škofjeloškemu domobrancem ter tudi bil vrnjen iz Vetrinja in ubit... Ne vem, kakšnih zločinov so dolžili njega...?

Od partizanov sem prvič pobegnil v bližini Železne Kaple, kjer je politični komisar za štajersko in Koroško Bor ustrelil bogatega kmeta Kariža iz vasi Kapliška Koprivna, 15 dni prej pa Ciril-Mitja Ribičič kmeta Podolšenika iz vasi Koprivna pri Črni.

Že ob umoru Podolšenika sem hotel pobegniti, pa me je Polde pregovoril naj počakam, da pridemo bolj v bližino Gorenjske. Po umoru Kariža pa sem kar drugi dan pobegnil. Polde ni hotel iti z mano, ker je bilo

še predaleč do Gorenjske. Jaz pa nisem mogel več vzdržati. Toliko sem pretrpel in bi zaradi pobega lahko bil ob življenje; pa naj bom sedaj pri teh morilcih, ki se izdajajo za osvoboditelje Slovenije...?

Ciril-Mitja Ribičič mi pove, da bomo zvečer ubili Podolšenika. Na moje vprašanje zakaj, mi reče, da so bili pred 10 dnevi pri njem partizani (ki so mu svveda najprej vse pokradli). Na steni je visela Hitlerjeva slika, katere okvir so razbili, sliko samo pa je kmet moral pojesti. (Ne smemo pozabiti, da so takrat skoraj v vsaki hiši imeli Hitlerjevo sliko.) Nato je pol ure moral skakati na klop in s klopi na tla. „Pred odhodom smo mu zabičali, da nas ne sme prijaviti Nemcem; pa jim je vseeno javil...“

Pred nočjo smo obkolili hišo, do katere sem imel jaz najbliže. Skoraj tekel sem, da bi še preje govoril s kmetom. Dobil sem jih pri večerji. Bili so: Gospodar, okrog 50 let, nekoliko mlajša žena, njena sestra, teta, pa dve hčerki okrog 20 let; ena že z majhnim nezakonskim otrokom. Ves razburjen vprašam moškega, če je on gospodar, če je on moral pojesti Hitlerjevo sliko in zakaj je šel naznanit Nemcem. Pa mi reče: „Gospod, počakajte, da vam povem... Ko sem jaz jedel Hitlerjevo sliko in skakal s poda na klop, je bil pod mizo skrit pastir, desetletni fant iz vasi, ki je nato po vasi vse raztrobil... Čez štiri dni me ustavi kmet in povpraša, če je res, kar že vsi ljudje govorijo... Zato sem se ustrašil, da ne bi zvedeli Nemci za to — in nas preselili..., pa sem šel drugi dan raje sam prijavit v Celovec... Pri tem sem mislil: Pet dni je minilo od tega... Bog ve, kod že hodijo partizani...“

Takrat pa vstopi Ciril s svojo tovarišico in začneta s krajo po hiši. Vsa družina se je v strahu tresla. Nisem mogel več vzdržati. Šel sem ven do Poldeta, da mu povem. Zunaj je vseh osem fantov jokalo, ker bi morali zažgati pod in hlev; 6 krav, konj in prašiči bi živi zgoreli... Povem jim, kaj se dogaja v hiši, in kaj mi je pravil gospodar. Tedaj se zasliši iz hiše proseč jok: „Pustite nam ata!“ — Ciril spodi ženske iz hiše; nato sam ubije gospodarja v kamri na postelji..., razreže blazino in zažge... Ko s tovarišico prideta ven, vpije nad nami, zakaj nismo zažgali hleva in poda..., da smo paničarji... In sam zažge. — Potem smo šli...

Med nami fanti je nastal nek čuden odnos do Cirila in njegove tovarišice. Poleg skupne straže smo postavili še svojo; bali smo se ga...

To je trajalo teden dni. Ko se ustavimo v nekih smrekah, me pride iskat nepoznan kurir, češ da hoče Bor govoriti z menoj. Prišel je štab štajerske in Koroške: Politični komisar Bor (pravega imena ne vem; po vojni je bil vodja politične policije za Slovenijo), Janez, komandant Kamničan in še druga dva. Ko me kurir privede do njih, Bor vzame pištolo in začne tolči po zemlji: „Tu notri boš ležal, paničar...“ in ne vem, kaj še vse. Vpraša me, kaj mi ni bilo všeč pri Podolšeniku. Odgovorim: „Če je bil Podolšenik res izdajalec, zakaj ni Ciril prebral obsodbe pred nami, da bi vsi vedeli, kaj je zakrivil. Zakaj je živina živa zgorela v hlevu? Kaj bodo rekli ljudje?“ Ko mi Bor reče, da tega ljudje ne vedo, mu odgovorim, da

to vemo mi... in to nam obremenjuje vest. — Nenadoma zaobrne razgovor in pravi, da bomo sedaj, ko so oni tukaj, napravili dve akciji; potem pa oni odidejo nazaj na Litajersko... in tudi Ciril gre z njimi... in jaz bom ostal tu za vodnika.

Čez dva dni smo tam v okolici požgali neko žago, nekaj dni pozneje pa v Kapljski Koprivni Bor ubije Kariža.

Jaz sem bil s tremi fanti kakih 100 metrov višje v zasedi. Na vzhodni strani. Pazili smo, da ne bi prišli Nemci z vrha. Ko postavim zasedo, grem v hišo, kjer so vsi jokali. Mislili so, da jim bomo ubili hčerko. Zahtevali so namreč, da gre z njimi z namenom, da ona pokliče soseda; in ko bo odprl, bodo vdrl v hišo... — In tako se je zgodilo.

Bilo je na binkošno soboto 1943. Ko vstopim v hišo, vprašam mater, zakaj so tako jokali, in kakšen je njihov sosed. Med solzami mi odgovori: „O... Ta je zaveden Slovenec! Ko so prišli Nemci, je sin takoj pobegnil v Jugoslavijo, zato se vedno boje preselitve... Ima več vrednih stvari spravljениh pri sosedih...“ Med tem pride stražar v kuhinjo in pove, da spodaj gori. Hitimo ven in gospodinja zastoka: „Tako zavednemu Slovencu ste zažgali!“

Kmalu nato so začeli prihajati partizani s polnimi nahrbtniki in vrečami žez ramena. Polde mi izroči moj nahrbtnik in gremo naprej; med tem mi pripoveduje, kaj se je zgodilo.

Bor je na stopnicah ustrelil gospodarja... Postrelil je 8 krav — ostale so bile v planini —, 7 prašičev in dva konja. Zažgali so hišo, hlev, skedenj, svinjake in kaščo in kar se je dalo, so odnesli.

„Jaz ne bom več zraven,“ pravim Poldetu. Pa me zopet pregovori, da sem ostal.

Nekje odložimo vreče in jih pokrijemo z vejami. Zjutraj pa izpraznimo nahrbtnike in se odpravimo po ponoči skrito blago. Takrat vpričo še štirih fantov rečem Poldetu: „Jaz grem... Ne vzdržim več...“ — „Pa pojdi,“ pravi Polde, „jaz še ne pobegnem...“ — in se odstranim.

Pomikam se južno od Železne Kaple in še pred nočjo pridem na Belo, kjer naletim na Nemce, ki so streljali za menoj. Južno v hrib..., zjutraj čez Pavličevo sedlo... in naprej do Logarske doline..., pa severozahodno čez Turško brano ali sedlo pod Grintovcem, žez Dolge njive na Kokrško sedlo. — Kako lepo se vidi z njega škofja Loka! Ne zapustim te več, sem si obljubil. — Naslednje jutro na dan sv. Petra in Pavla, se spustim v dolino, prečkam cesto in Kokrico... in zopet v hrib, ki je naslonjen na Storžič. Hodim nekako pol dneva..., pa zopet prebredem Kokrico, pa preko ceste na nasprotni hrib, na šent Urško goro; obidem vas in vzamem smer Cerklje. Nič se mi ni mudilo. Ob poti sem obiral jagode... Kar me ustaviijo štirje partizani. Med njimi moj znanec Matičkov Peter iz vasi Godešič. Tudi on me je dobro poznal. Vedel je, da sem pobegnil od Nemcev; zato nisem imel težav... Šli smo pokopat dva partizana, ki sta prejšnji dan padla v borbi z Nemci. Ko jih pokopljemo, gremo v četo, ki se je imenovala Kokrski odred.

Tudi tukaj naletim na znanca — mlinarja iz Reteč. Pisal se je Krmel, partizansko ime sem pozabil. Bil je aktivni oficir v jugoslovanski vojski... pri godbi, sedaj pa je bil komisar odreda. Z njegovim bratrancem Matevžem sva na Štajerskem, južno od Brežic na hrvaški meji izsekovala 100-metrski pas — med Hrvaško in Nemčijo... Iz teh okoliških vasi tja do Brežic so Nemci izselili vse Slovence — večino v Srbijo —, na njih mesto pa naselili kočevske Nemce.

Z Matičkovim Matevžem sva v vasi Globočice bila s Kočevarji. So neradi govorili slovenski; pa je pomagala majožika... Po nekaj urah smo bili vsi nekoliko vinjeni; midva morda malo manj... Ko sva šla nazaj v lager, sva zagledala sredi vasi na gasilskem domu viseti veliko Hitlerjevo zastavo. Matevž je začel poskakovati proti njej, da bi jo dosegel. Pograbim dolgo vejo s kavljem in jo zasadiva vanjo. Kmalu sva jo imela v rokah..., še malo, pa se je odtrgala pri drogu... in zbeživa. Nedaleč od taborišča sva se toliko zresnila, da sva zastavo skrila pod grmovje in se splazila v taborišče. Seveda je bilo drugi dan vse razburjeno. Stati smo morali v zboru in Kočevarji so nas ogledovali; pa naju niso prepoznali... in tako se je nekam pozabilo. Le iz taborišča nismo več smeli.

S komisarjem sva dosti govorila o tem, zato me je zanimalo, kje je Matevž. Povedal mi je, da je v Prešernovi brigadi. Pravil sem mu tudi kako je na Koroškem; da smo ubili dva gospodarja Slovenca, Nemcev pa nikoli napadli. Rekel sem mu, naj pošlje tja patrolo, da kaznuje te morilce... Odgovoril mi je, naj se ne bojim..., da bo že on to uredil. Seveda sem te svoje doživljaje pripovedoval tudi drugim fantom. Zato me je komisar poklical in mi rekel, naj tega ne govorim več..., sicer bo proti meni podvzel ukrepe...

Ko se je izvedelo, kdo je obvestil Nemce, da sta padla ona dva partizana, smo odšli štirje, da ga kaznujemo; vsaj tako je bilo rečeno.

Pred Voklom ležimo v smrekah, ki so bile goste in dva do tri metre visoke; odlično skrivališče. Naš vodnik Drago (partizansko ime; ljubljanski študent) nam pripoveduje, kako se streljajo ljudje. Povedal nam je dva doživljaja. — S prijateljem sta prišla v hišo, kjer bi moral on ubiti gospodarja. Gospodar jima je hotel postreči in je šel v zgornje prostore po žganje. Ko se vzpenja po stopnicah, Drago ustrelil... Pa ni počilo; naboj je bil pokvarjen... Gospodar vidi in se ustraši. Pa ga drugi ogovori, češ naj se ne boji, ker se tovariš rad igra... Potem sedejo za mizo in pijejo in jedo. Drago sedi poleg gospodarja in zopet sproži vanj... Pa zopet nič... — S tem nam je hotel dopovedati, da pištola ni nikdar zanesljiva. — Drugi slučaj... saj je povedal imena in kraj, pa sem pozabil. — Zopet sta prišla dva v hišo, da ubijeta gospodarja. Ko pa to vidi žena, se vrže pred moža in ga objame: „Ne ubijte mi moža! Dragota je bilo sram, da bi pomeril. Postavil je puško pri prožilcu na rob mize, približno pomeril in sprožil. Tik ob telesu žene je zadel gospodarja v prsi... in obležal je mrtev...

Tako sem se tresel ob poslušanju, da me je kar metalo. — Takoj, ko se je stemnilo, pustim nahrbtnik in odidem, kakor da grem na stranišče. — Proč... proč od njih...! Še kar naprej sem se tresel.

Zapomnil sem si sončni vzhod. Grem proti zahodu in kaj kmalu pridem do Save in ob njej pred Smlednikom prekoračim most. In zopet takoj v gozd do Podreče. Prekoračim takrat edino betonsko cesto iz Ljubljane v Kranj in že sem na Sorškem polju. Če bi bilo podnevi, bi bil lahko že čez uro hoda doma. Ker sem se pa izogibal večjih poti, me je dan dohitel še v ledinah. Vlegel sem se na naši njivi v pšenico in pričakoval noči. Potem grem v vas. Najprej k Kržaju, kjer se dobim s partizanom Ivanom. Nato pa domov...

Bilo je nekako 7 mesecev, odkar sem moral v nemško obvezno polvojaško službo Arbeitsdienst. Nisem imel namena, da bi se temu pozivu odzval. Tudi oče je bil proti. Le mama je prosila: „Le pojdi; če ne, me ne boš nikdar več videl. Nemci nas bodo preselili in tega jaz ne bom preživela... Pojdi za nekaj časa, da mi ne odgovarjamo več zate. Potem pa lahko pobegneš; saj si korajžen...“

Pa sem zopet doma! Živ in zdrav. Mnogo smo si imeli pripovedovati. In tudi joka ni manjkalo. — Že ponoči pride moj dobri prijatelj Tine Završnik (partizansko ime Zdravko) in me povabi, da bi ostal z njim na terenu. Predno mu odgovorim, mu povem za umore na Koroškem, kaj sem zahteval v Kokerskem odredu in kaj nam je pravil Drago v Voklu. Nisem dosegel ničesar...“ Prav, pravi Tine. „Tako kot si, ne moreš takoj naprej. Najprej se pozdravi! Medtem se bova pa še večkrat videla.“ Dal mi je nekaj čtiva in brošuro „Revolucija“ ter odšel.

Res sem se moral zdraviti, saj sem bil od mednožja pa po vsem trebuhu in prsih garjev..., pod garjami pa male uši z rdečimi zadki. Vendar sem bil že po treh dneh kar dober. Vsako noč me je obiskal Tine in sva se razgovarjala in debatirala. Pravi mi: „Pa pojdi v Škofjeloški odred! Če si boš pa pozneje premislil, mi sporoči!“ Tako četrto noč s kurirji, kar je organiziral Tine, odidem na Jelovico v Škofjeloški odred. Kakšen teden smo bili na Jelovici. Okrog 90 nas je bilo. Potem nam poveljnik pove, da gremo na Dolensko, ker bodo Italijani kapitulirali in jim bomo odvzeli orožje. Na Gorenjskem je Jelovica veljala za osvobojeno ozemlje. Zato sem si ponoči tudi sezul čevlje. Prvič, odkar sem partizanal. Neko noč po polnoči začne streljanje na naše taborišče. Naši vsi križem bežijo, povelja pa nobenega od nikoder. S sostanovalcem šotora Ludvikom, ki je bil krojaški pomočnik pri mojem sosedu Janezu Cofu iz Virmaš, še vedno misliva, da so nočne vaje, ker smo tudi čez dan imeli namišljen napad. Ko pa je odletel vrh smrečice nad najinim šotorom, sva se počasi oblekla, obula, pospravila šotor, pobrala porcije in čutarico in odšla v nasprotno smer streljanja. — Več kot pol ure sva hodila, preden sva naletela na prvega partizana, potem na drugega — in šele okrog poldneva se nas je zbrala večina. Mnogi brez pušk, brez čevljev, ali pa z enim. In vse to, ker so nas napadli trije nemški policisti iz Kamne Gorice...

Drugi dan že odrinemo na italijansko stran — čez Prtovč na Zali Log. Kakih 50 metrov pred nami je šla izvidnica, potem pa poveljnik Golob, jaz in ostali. Izvidnica je že prekoračila most. Ko pa se bližamo ostali, zapojejo brzostrelke. Z Golobom odgovoriva na streljanje, ki kmalu potihne. Bila je policijska patrola iz Železnikov. Greva nazaj iskat ostale, ki so se razbežali; kar je vzelo precej časa. — Čudna vojska se mi je zdela; namesto da bi mi napadali iz zasede, se še branili nismo...

Pol dneva čakamo na bližnjem hribčku. Popoldne se spustimo v dolino čez most in po cesti v Zali Log, kjer nas je čakala Prešernova brigada. Pod noč smo odšli za Davčo in prespali. Drugi dan pa čez Črni Kal, zgornjo in spodnjo Žetino in Klavčeve njive. V Hotovljah prekoračimo poljansko cesto, potem pa čez most Poljanščice v Žirovski vrh. Ne vem, koliko nas je bilo vseh; čez tisoč gotovo, skoraj neoboroženi, le vsak petdeseti je imel puško. Drugi smo jih morali pustiti v Zalem Logu.

Moj šotorski sostanovalec in tudi prijatelj Ludvik je bil že nekaj dni zamišljen in žalosten. Večkrat sem ga vprašal, kaj ga teži; naj mi pove. Povedal mi je, da mu je že na Jelovici kurir (Matecelnov hlapec Tone iz Grenca) povedal, da so mu partizani mamu ubili. Ker sem vedel, da je bil tam nekje v bližini doma, sem mu predlagal, da greva pogledat. — Nekako na sredi poti Žirovskega vrha sva se odstranila od ostalih. Do druge ure po polnoči hodiva proti vzhodu v dolino in prispeva do ceste Gorenja vas-Lučine. Nekako 200 metrov naprej čez cesto je bil Ludvikov dom. Ker v tej pozni nočni uri ni hotel ustrašiti sestre, sva ostala še na žirovski strani ceste na nekem dvojnem kozolcu. Uredila sva si ležišče in zaspala z namenom, da naslednji dan v mraku greva na Ludvikov dom. Ko se pa zjutraj zbudim, mi Ludvik drži roko na ustih in kaže pod kozolec, kjer so stali štirje nemški policisti. Začela se je namreč nemška hajka. Nemci so že imeli obkoljeno vse od Lučin do Gorenje vasi, pa do Žirov z južne strani — takratne italijanske meje. Mislim, da je ta ofenziva trajala štiri dni. Tudi noči so bile vse razsvetljene. Po partizanskih poročilih je bilo ujetih 96 partizanov, pobitih pa 70. Midva sva te dni preživela na kozolcu in drug drugega budila, da ne bi zaspala. Ofenziva je minila in Nemci so odšli. Počakala sva do večera in odšla na Ludvikov dom. Za ime vasice nisem siguren mislim pa, da je bila Zgornja Dobrova... ali Todraž. Doma sva dobila Ludvikovo sestro, ki nama je povedala, da so partizani mamu pobili s krampom in lopato... — In njen sin je bil pri partizanih!!!

Čez dva dni sva odšla proti škofji Loki. Za dan sva se ustavila na šefertu, kjer je živelo njegovo dekle, potem pa čez Sopotnico na Krivo brdo, kjer sem se oglasil pri znancih, pa na Sv. Tomaž, v sotesko pod Križno goro, na Sv. Duh. Tu sva dobila še dva, ki sta se srečno prebila z Žirovskega vrha: Pahuvcovega Franceta iz Suhe in Matijovega Ivana od Sv. Duha. Nobeden od nas ni imel orožja. Oborožili smo se po svoje. Ivan je bil pred vojno dober odrski igralec in je imel doma shranjenih več lesenih, nazobčanih, črno pobarvanih „bomb“. Tako je dobil vsak svojo. Imel

je tudi dve leseni pištoli. Tako sva dva imela še pištoli⁴, usnjene torbice za pištolo pa ostala dva. Šli smo po terenu od Starega Dvora do Zgornjega Bitna. Večkrat vsi štirje skupaj, drugič sama z Ludvikom.

Najbolj se spomnim naše „akcije“ pri Brenku v Zg. Bitnu. Potrebovali smo hrane. Pri Brenku sem bil najbolj poznan jaz, saj smo fantje iz naše vasi večkrat plesali pri tej hiši. Zato grem naprej, za menoj pa Ludvik, ki ga predstavim kot poveljnika; ostala dva sta ostala zunaj, eden z lesenim kolom, podobnim mitraljezu, drugi s tanjšim, ki naj bi bil puška. Zelo lepo so naju sprejeli in postregli. Rekla sva, da nas je vseh skupaj 12 borcev, da smo namenjeni preko Save do pod Krvavca in da potrebujemo hrane za 4-5 dni, ker na oni strani ne poznamo ljudi. Takoj so nama nanosili prekažene slanine, mesa in klobas; pa mati prinese še dve veliki skledi zasirjenega mleka s smetano, češ naj neseva ostalim. Nekaj sem se obotavljal, pa so vztrajali, da morava nesti mleko ven. Dekleta pa za nama. Ko vidita ležati dva partizana s „puško“ in „mitraljezom“, pravita, da gresta pogledat še na ono stran hiše; in stečeta po veži. Fanta pa hitro okoli hiše — in že ležita za drevesoma... Ko dekleti zagledata še dva, zbežita v hišo in pravita mami: „Dva mitraljeza imajo!“ — Bilo je smeja za več dni...

Toda tudi udarilo nas je... — Čez nekaj dni se dogovorimo, da gresta France in Ivan v Spodnje Bitno k Lukcu, midva pa še ostaneva pri tej hiši. Ni minilo deset minut, ko so zapele brzostrelke. France pridrvi nazaj: „Ivan je ubit!“ — Ivan je bil pred vojno zelo dober fant, odličen igralec, zabaven, pa ponosen in zagrizen klerikalec. Ob zadnjih volitvah je še kot mladoletnik vršil zelo močno propagando. Večkrat je ponovil: „Sem to, kar je moj oče!“ Bil je zelo nadarjen. Imel je tudi nekaj študija. Že po nekaj mesecih je pri partizanih napredoval za političnega delegata. S tem činom je padel, čeprav sem ga večkrat opominjal, da je to komunistični znak. — To zapišem, ker sem že takrat premišljeval, kako je bilo mogoče, da je toliko škofjeloških fantov iz najbolj katoliških družin postalo komunistov, med njimi ne malo likvidatorjev...

Stvar se je pričela obračati. Zopet so se pojavili terenci. Prijatelj Tine mi je povedal, da se je z Dolenjskega vrnila Prešernova brigada dobro oborožena in prinesla še orožja za oborožitev še več brigad, češ, začela se bo odkrita borba z Nemci. „Če bo to res, potem se vrnem v hribe,“ mu pravim. „Tudi če tukaj pripravljate kakšen napad na Nemce, me pokličite; bom rad pomagal.“ Prinesel mi je tudi avstrijsko mavzerico. Tako sem hotel zopet oborožen. — Nekega večera me Tine povabi, da grem z njim na postajo Škofjo Loko, kjer bomo v mlinu pri Debeljaku, bratu pokojnega dr. Tineta Debeljaka, dobili razmnoževalni, pri Krusterlu pa pisalni stroj. Radi bi namreč videli, da bi izgledalo kot da smo jim ga vzeli. Ker je tam ob obeh hišah šla vsako uro mimo policijska patrولا, naj bi jo napadli. Seveda sem bil takoj za to. — Gremo najprej k Debeljaku, ki je bližje postaje, kjer so nas že čakali in odnesemo stroj; nato h Krusterlu po

pisalni stroj. Oba so takoj odnesli. Trije pa čakamo na patrolo. Ko pridejo, začnem streljati. Seveda so Nemci takoj odgovorili; in ko sem ponovno polnil puško, z naše strani ni bilo nobenega strela več... Zato se umaknem proti graškemu grabnu in čakam, kakor smo bili dogovorjeni. Ker ni bilo nobenega, odidem domov spat. Naslednji večer mi Tine pravi, da me je njegov prijatelj obvestil, pa ga morda nisem slišal...

Z Ludvikom sva se le bolj redko videvala. Vedno se je zadrževal pri Cofu. Mislil sem si, da ga na nekaj nagovarja, ker sta bila Janez Cof in Janez Porenta iz Virmaš vodilna pri Osvobodilni Fronti za okraj. Ko pa sva se nekega večera z Ludvikom sešla, se nama je približalo 6 partizanov. Zahtevali so, da greva z njimi v škofjeloški odred, ali pa da ostaneva z njimi na terenu. Verjetno so že bili dogovorjeni z Ludvikom. „Kaj praviš, Ludvik?“ ga vprašam. „Greva... Pa pojdiva! Če bo kaj narobe, pa prideva nazaj...“

Grem domov po šotorsko krilo, nahrbtnik in nekaj perila; Ludvik pa k Cofu. In odideva z njimi. Čez Gorajste za Staro Loko, preko Sore Poljanščice, čez Sv. Tomaž, nad Sv. Lenartom v Dragobački. Prispemo v taborišče škofjeloškega Odreda. Tu je bilo zares vse drugače. Fantje so bili dobro oboroženi. Vsak je imel puško. Imeli so tudi več lahkih italijanskih strojnic (Breda) in nekaj lahkih minometalcev. Le poveljnik Krtina in moj znanec Golob z brzostrelko. Komisar Bine, doma iz Sv. Lenarta, je razkazoval polno zapestje ročnih ur, ki naj bi jih pobral beogardistom na Turjaku. Takoj mi je postal odvraten in sem ga težko prenašal. Tu sem tudi dobil nekaj fantov iz Luče in okolice, kateri so bili pred mesecem še skrivači, ki sem jih obiskoval. Kakor so mi povedali, se je več skrivačev prijavilo Nemcem in so odšli na delo v Avstrijo.

Prijatelj Ludvik je po nekaj tednih odšel na teren. Gotovo Cofovo delo. Vprašal me je, če hočem z njim; da mu je bilo tako naročeno. Omenil sem mu mamó. Pa mi je odgovoril: „Življenje teče naprej...“ — Okrog leta 1980 sem dobil v Argentino sporočilo o njegovi smrti. Bil je poveljnik milice za Maribor. —

Začeli smo z napadi na Nemce. Najprej smo nekaj kilometrov više od Selc proti Česnici napadli 20 do 50 starih nemških policistov. Nekaj jih je padlo; nismo jim pa mogli pobrati orožja. Drugi napad se je izvršil med Bukovico in Dolenjo vasjo. Padli so štirje Nemci. Pobrali smo jim brzostrelke in pištole, avto pa zažgali. Takrat sem imel prvi nastop s komisarjem Binetom. Vzel mi je pištolo, ki sem jo vzel Nemcu. Rekel je: „Najprej moramo imeti avtomatično orožje in pištole funkcionarji, nato ostali...“

Nekaj dni pozneje smo taborili v bližini Ostrega vrha. Vsi višji funkcionarji so odšli iz taborišča nekam na posvet. Rekli so, da se vrnejo okoli ene ure; naj bo kosilo pripravljeno. Jaz sem ostal za dežurnega. Okrog taborišča postavim 4 straže, na vrhu hriba pa izvidnico. S tega hriba se je lepo videla pot pod vrhovi od Stirpnika mimo Golice, Ostrega vrha in

skoro do Smoleve. Tudi jaz sem se povzpел na vrh, da si ogledam položaj. Vse je šlo v redu. Tedaj pa priteče eden od izvidnice in javi, da se bliža od Smoleve proti Ostremu vrhu 22 nemških policistov. Hitro dam pogasiti ogenj in se odpravimo nad pot, po kateri so prihajali Nemci. Postavim zasado na kakih 300 metrov dolžine. Po izkušnjah mojega dosedanjega partizanstva bi se že vsi poskrili ali pa pobegnili. Mi smo pa čakali Nemce, ko so se nam bližali od Ostrega vrha..., pa nekaj stotin metrov pred našo zasado zaobrnilo nazaj v dolino, v Železnike.

(Sledi.)

Nikolaj Tolstoj:

MINISTER IN POKOLI

(Nadaljevanje)

Glede tega je na štab 5. korpusa prišlo veliko prošenj in vprašanj, ne samo od Kozakov, ampak tudi od britanskih vojakov iz 36. pehotne brigade, ki so bili zanje odgovorni. Sorazmerno največje število nesovjetskih državljanov je bilo med kozaškimi častniki in prav te so Sovjeti najbolj želeli dobiti v svoje roke. Tudi so bili ravno ti, ki so zaradi znanja jezika bili zmožni svoje težave razložiti Britancem. Zato je bilo tako nujno, da jih ločijo od ostalih in jih hitro predajo, preden se zavedo, kaj se pripravlja.

V zvezi s tem strahom so izkoristili Krasnovo pismo za spretno prevaro. Tako, stari mož bi rad govoril z Alexandrom? Prav, naj le pride in s seboj pripelje vse svoje oficirje! Tako so od Arbuthnotta zahtevali (bil je zelo nejevoljen), naj vse kozaške oficirje za 29. maj povabi na konferenco s Field-Marshalom Alexandrom. Ko jih imamo na motoriziranem transportu, jih hitro povlečemo čez demarkacijsko črto v roke SMERSH-u, ki že čaka nanje. Potem ne bo več nevarnih protestov, ker za to ne bo prilike; vsaj tako dolgo ne, da bo prepozno.

Toby Low zanika, da bi bila ta prevara skuhana v njegovem štabu. Danes trdi, da je bilo vse, kar je naredil, to, da je svetoval, naj Kozakom in Jugoslovanom ne povedo, kam gredo. Vse tudi kaže, da te prevare niso prepuštili divizijskim ali brigadnim poveljnikom. Brigadir K. C. (Ted) Cooper, ki je poveljeval neodvisni 7. tankovski brigadi, se spominja, da je Kozakom v njegovi oskrbi povedal samo to, da bodo premeščeni v „novo taborišče“. Dejansko so jih res najprej peljali proti jugu, da pomirijo sum, če bi se le zbudil v njih, potem pa so nenadoma zavili proti severu in z vso brzino drveli k Sovjetom v Judenburg. Ni govora, da bi si to prevaro izmislil brigadir Cooper:

Vse je bilo vnaprej pripravljeno; imeli smo sestanke, kjer smo lahko povedali svoje misli korpusu in o njih razpravljali...

Spominjam se nekaj teh sestankov, na katerih smo se presodili. Na koncu smo šli v podrobnosti; je moralo biti tako, da je bilo vse narejeno o pravem času.

Glede prevare Krasnova in drugih oficirjev mi je general Musson pisal, da „tega nisem jaz začel“, mislim pa, da je bil namen prevare zagotoviti, da z mojega področja vrnejo vse častnike. Bil je ukaz korpusa z dne 24. maja, ki je „polagal največjo važnost na to, da zajamejo vse častnike, posebno višje poveljnike“; zato so izdali lažnivo poveljilo na sestanek z Alexandrom, da si to zagotove. Tako je zelo verjetno, da je bila prevara spočeta na štabu korpusa.

Bilo je zjutraj 26. maja, ko je Geoffrey Musson sklical vse bataljonske poveljnike na konferenco v Oberdrauburg. Tam jih je informiral, da bodo vsi Kozaki poslani domov. Da v taborišču ne pride do kakšnih nemirov, je treba častnike ločiti od ostalih s „taktično prevaro“. Tedaj se je v vseh pri-
stojnih dvignil gnus. Prirojeno nagnjenje za disciplino, skovano v težkih letih vojne, ni moglo skriti, da je to „izdajalski načrt“, ki namerno laže ljudem, ki so verjeli v njihovo čast. Še več: to je bila laž, ki naj zvaabi nič hudega sluteče žrtve v grozno nesrečo.

Polkovnik Malcolm se je vrnil v Lienz, kjer je prav tako sklical svoje oficirje in jim razložil brigadni ukaz. Čim nižja je bila komandna stopnja, tem bolj neprijetno je vse postajalo. Majorju Rusty Daviesu, ki je bil waleškega rodu in ki je do zdaj skrbel za Kozake, je postala ta dolžnost neznosna. On je bil spoznal in vzljubil Kozake, oni pa so imeli veliko zaupanje in ljubezen do njega. Kako naj bo zdaj soudeležen pri tem izdajalskem in tako sramotnem dejanju! Zelo razburjen je komaj izjecljal, naj ga odstavijo kot zveznega oficirja Kozakov. Polkovnik Malcolm pa ga je strogo zavrnil. Ravno zaupanje med Daviesom in Kozaki more zagotoviti izvedbo načrta. Prav tako bi že sama zamenjava v tem času pri Kozakih zbudila sum. Daviesu so strogo ukazali, da mora ubogati, čemur se ni mogel umakniti.

Vsi trije od teh: Musson, Malcolm in Davies — so morali sodelovati proti svoji volji. Rečeno jim je bilo, da je ta načrt potrdil Maršal Alexander, on pa je prejel navodila od samega Churchilla. Če je stvar taka, potem ljudje, ki so razmeroma nizko v verigi poveljniškega kadra, ne morejo presojati veljavnosti ukazov, ker tudi ne morejo ocenjevati njihovih posledic. Vsa odgovornost leži na tistih, ki so to operacijo začeli, ne pa onih, ki samo izpolnjujejo povelja. Taki pomisleki so navdajali prizadete oficirje; pomisleki, katere je bilo v tedanji vojni toliko nemških oficirjev prisiljeno sprejeti in kateri bodo kmalu prišli pred sodno obravnavo na sodišču v Nürnbergu.

Zvečer 27. maja je major Davies vstopil na poveljstvu generala Do-manova v Lienzu in je po svojem prijatelju prevajalcu, kapetanu Butle-rovu, razložil, da bodo naslednji dan vsi Kozaki odpotovali v Oberdrauburg.

kjer jih bo sprejel Field-Marshal Alexander. Začel se je vrišč in hrup, kar je povzročilo splošno sprostitvev in veselje. Generalu Krasnovu se je zdelo, da mu gre vse po sreči. Saj je prešlo komaj dva ali tri tedne, kar ga je obiskal general Arbutnott in je na Alexandra napisal drugo prošnjo. Zdaj, se je zdelo, je prišel odgovor; hitreje kot bi pričakoval.

Toda drugi Kozaki, ki o teh srečnih okolištinah niso nič vedeli, so bili bolj nezaupljivi. Butlerov sam je po sestanku poklical Daviesa vstran in ga je zaupno vprašal, če za tem ukazom ni kakšne prevare? Daviesovo zagotovilo ga je le delno pomirilo, zato ga je vprašal naravnost: „Poglej, ti si vojak in moraš ubogati ukaze. Vendar upam, da si tudi prijatelj. Kot veš, imam v taborišču v Peggetzu ženo in otroka. Ali mi kot častnik in pošteni- njak lahko daš častno besedo, da bomo do večera vsi nazaj v Peggetzu?“

„Seveda!“ mu je Davies odločno odgovoril. Isto so zagotavljali tudi drugi britanski častniki, ko so jih angleško govoreči Kozaki spraševali.

Prevara je bila uspešna. Z izjemo dveh ali treh, ki so izginili, so drugi dan prišli k paradi vsi oficirji, mnogi v carskih uniformah in s carskimi odlikovanji, vstopili na tovrne avtomobile in se odpeljali na že dolgo zaželeni sestanek z Maršalom Alexandrom. Ženam in prijateljem so zagotovili, da bodo zvečer gotovo doma. Dolga vrsta vozil se je začela pomikati po Dravski dolini proti Oberdrauburgu. Kar se je zgodilo potem, mi je opisal A. P. Judge, obveščevalni častnik pri 36. pehotni brigadi:

Tistega dne... bil je krasen spomladanski dan, me je brigadir Musson prosil, če bi prevajal na sestanku s kozaškim divizijskim poveljnikom, ker so od Osme armade prišla nova navodila glede razvrstitve formacije. Sestanek je bil v navadni kmečki hiši ob glavni cesti. Tam sta stala dva Avstrijca, mislim, da sta bila mož in žena. Tovornjaki so stali v vrsti ob cesti in kozaški oficirji so se hoteli malo sprehoditi. Nihče ni imel namena, da bi jih nagovoril ali imel z njimi „konferenco“. Takoj smo šli v zgornjo sobo: brigadir Musson, general Domanov, njegov francosko govoreči poveljnik štaba in jaz. Franco- sko govorečega častnika sem imel za načelnika štaba zaradi nje- gove starosti in ker je govoril francosko. Pozneje sem zvedel, da je stari ruski emigrant, ki je živel v Parizu. Ne verjamem, da bi to mogel biti poročnik Butlerov, o katerem pravite, da je „mlad in da ima ženo in otroka v Peggetzu“, medtem ko je ta imel ženo in hčerko v Parizu in je govoril le francosko. Ne spomnim se več točno Mussonovih besed, toda... (njegov govor) je bil zelo kratek in naravnost, tako da nisem imel težav predstaviti ga v francoščino temu kozaškemu poveljniku štaba. Ta se je obrnil in to ponovil po rusko Domanovu, ki je odgo- voril po rusko, meni pa so spet povedali v francoščini. Teh be- sed nisem nikoli več pozabil: „Je suis soldat, je comprends!“

Musson je vstal in odšel. Vstal sem tudi jaz, da bi odšel; tedaj pa me ta štabni oficir ves razburjen vpraša, če je mogoče poslati kako sporočilo njegovi ženi v Pariz in ji povedati, kaj se je z njimi zgodilo. General Domanov pa je ostal na zunaj čisto miren. Spet smo se vrnili na dvorišče, kjer so častniki še vedno skakali s tovrnjakov. Spominjam se starejšega ruskega oficirja, s kakšno težavo se je spravil iz avta, ker ga je ovirala dolga carska sablja. Oblečen je bil v carsko uniformo s temno-modro bluzo, temno-modre hlače in s širokim pasom, z modro vojaško kapo z rdečim obrobkom. Opazoval sem ga, kako se je s težavo spet spravil nazaj na avto. Sabljo so mu vzeli, na njej pa je bil monogram carja Nikolaja II. To je brez dvoma bil 76-letni general Peter Krasnov, sabljo pa mu je dal car za časa velike vojne. Sablja mu je bila zaplenjena iz posebnega razloga, generala samega in druge Kozake pa so nagnali v zamreženo taborišče v Spittalu. Tam so jih stražili čez noč. Kakih dvanajst jih je naredilo samomor: ali so se obesili z električno žico, ali pa so si z razbitim steklom prerezali vrat ali zapestje. Drugo jutro, 29. maja so jih predali agentom NKVD, ki so jih že čakali v Judenburgu, tik za sovjetsko demarkacijsko mejo.

Redki med britanskimi vojaki so imeli kakšne iluzije, kaj bo s Kozaki, ko enkrat pridejo Sovjetom v roke. Toda to se bo godilo v svetu, ki so ga malo poznali in daleč od njihove moralne odgovornosti. Kar je mnoge v različni meri mučilo, je bila zviača, s katero so zvabili v smrt te ljudi, ki niso slutili nič hudega. Če vojaku vzameš njegovo čast, ne ostane drugega kot uniformiran bandit. Vojna je potekala v pomenu moralne križarske vojске in hladnokrvno izdajstvo je bila lastnost premaganih nemških nacistov. Počasi so se Britanci začeli zavedati, pri čem so sodelovali. Majorja Daviesa vse od takrat muči mora. Brigadir Musson je pisal, da „ob tej grozni kupčiji čuti veliko žalost“, čeprav zraven poudari, „moja vest je čista“. Major Davies je svojemu prijatelju, kapetanu Butlerovu, ki je bil emigrant iz Pariza, ponudil priliko, da ostane z njim kot zvezni oficir. Butlerov je to odločno odklonil in poudaril, da ga veže čast ostati s svojimi Kozaki, kamorkoli gredo. Tudi v Mussonu se je zbudilo spoštovanje, vendar, če je to povzročila različna stopnja časti, katero je tu pokazal britanski in ruski oficir, za to se nisem niti zanimal.

Jeza med britanskimi vojaki, ki so tedaj opravljali to delo na vsem področju 5. korpusa, je bila tako splošna, da je zadosti, če prikažem samo en ali dva primera. Kapetan Nockels mi piše:

Ob času tega groznega dogodka sem bil poročnik in sem poveljeval C četam R.H.A. (topništvo) z 229. enoto in protitankovski R.A. v 46. diviziji; nameščeni smo bili v Wieting v Avstriji. Imeli smo nadzorstvo nad polkom kozaških konjeni-

kov. Morali smo jih preiskati, če imajo kakšne nože ali drugo orožje. Našli smo samo žepne nože in še te so nam dali kar s prijaznostjo. Samo čudil sem se, kako so bili veseli, da so bili pri nas. Za nas so predvajali svoje jahalne igre in njihove posebne plesce. Radi smo jih gledali; posebno so nam ugajale njihove pesmi.

Prepričali so nas, da se nam hočejo pridružiti na Daljnem vzhodu v boju z Japonci. Čez nekaj tednov, bilo je konec maja ali v začetku junija 1945, smo dobili navodila, naj jim pobereмо konje in opremo, in že naslednji dan jih je oddelek težkih tovornjakov odpeljal v Judenburg.

Moj četni narednik je odšel s prvim oddelkom in ko se je vrnil, mi je, bled od jeze in jokal je, pripovedoval, kako so ujetniki skakali z mostu, da bi ubežali Sovjetom. Nekateri med njimi so bili 13 do 14 let stari fantiči, pa vse do starih mož.

Naši vojaki so začeli zaničevati svoje lastne oficirje. Postalo je popolnoma jasno, da smo jih mi pustili na cedilu, mi smo prevarali Kozake. Saj mi oficirji nismo vedeli več kot navadni vojaki, toda takrat so bili nekateri vojaki tako blizu upora, da kaj takega še nisem doživel. Ves položaj je bil odvraten in nevaren.

Moja četa je dobila nalogo, naj preišče gore in polovi pobegle kozaške dezertarje, ker so se kmetje pritožili, da po deželi kradejo hrano. Na nobenega Kozaka nismo naleteli in če bi zelo dvomim, da bi ga aretirali.

Prvič v mojem življenju me je bilo sram, da sem Britanec. Cela zadeva pa je spremenila moje gledanje na politiko in politike.

Colin Gunner je spadal h Kraljevim Irskim Strelcem. Ta četa je sprejela predajo enega dela Pannvitzevega korpusa. Njegovo gledanje na to stvar je podobno:

Vesel sem, da je bilo mojemu polku prizanešeno to ogabno delo predaje, ker bi bili postavljeni pred dejstvo, ki je strah vsakega dobrega polka — upor. Moj prijatelj iz enega od oddelkov (Lancashire strelci), ki so morali sodelovati, mi je rekel, da ni nikoli mislil, da ljudje na toliko različnih načinov naredijo samomor in da je njegov major svojemu polkovniku obrnil hrbet in rekel: „Tega ne bom delal! Postavi me pred vojaško sodišče, če hočeš!“ To je bila politična odločitev, kateri se je upirala vojska na vseh stopnjah, in nočem, da bi bilo kdaj rečeno, da je to umazalo čast hrabrih polkov. Do zdaj resnica še ni prišla na dan, toda Bog naj se usmili tistega, ki je umrl s to krivdo na svoji vesti!

V istem polku kot Colin je služil tudi major A. S. V. Howard. Izrazil je sočutje s Kozaki, kar so občutili skoro vsi britanski vojaki, ki so prišli z njimi v stik.

Ljudi, kot so Kozaki, še nismo nikoli videli. Bili so izredno veseli in nam niso delali nobenih težav. V zameno smo jim pustili vso svobodo, da so se sprehajali po obširnih vrtovih in so svoje konje lahko po dvakrat na dan napajali. Občudovali smo njihovo spretnost v jahanju, ko so v polnem galopu dirjali proti reki. Če so vse vrnili, tega ne vem.

Če je že gnus nad izdajo takih ljudi bil med vojaki tako občuten, si ni težko predstavljati občutka vojakov, ko se spomnijo splošne surovosti do tisočev žena in otrok. Mr. L. Birch, ki je služil pri Kraljevih strelcih (Innis-killing), mi piše:

V taborišču Peggetz pri Lienzu sem videl viseti široke črne zastave in na hitro napisane kot... „raje tukaj umrjemo od lakote, kot da se vrnemo v ZSSR — prosimo vas, pustite nas živeti v miru... itd.“ Ne jaz, tudi ne vojaki, s katerimi sem bil, tedaj nismo vedeli, kaj se pripravlja.

Nekega dne smo dobili ukaz, naj zastražimo dolino in vsa komur zabranimo, da bi zapustil taborišče — to je bil začetek repatriacije. Čez dan smo srečali več manjših skupin, ki so s seboj nosili siromašne culice — možje, ženske ter tu in tam kak otrok. Tistega dne sem doživel grenko izkušnjo, ko je pred menoj obstala ženska, razgalila svoja prsa in rekla po nemško: „Bitte schiesien“, (prosim, ustrelite me) — bila je ena iz skupine kakih šestih. Rekel sem ji, naj gre in sem ji pokazal proti goram, na varno. Kolikokrat sem se pozneje vprašal, če je kdo od teh našel svobodo, ki so jo iskali. Večina vojakov, ki so sodelovali, je čutila gotov odpor proti temu, kar se je go-dilo.

Ker je med oficirji in moštvom v enotah kot so bile Argyles, Buffs, Kensingtons in druge, ki so bile soudeležene, nastajal vedno večji nemir, je o tem zvedel tudi štab 78. divizije. Naslednji dan so razdeljevali zanimiva navodila, kjer je bilo zapisano:

- 1) Mnogi častniki in OR v vojski vedo, da so se zavezniki pri svojih operacijah posluževali različnih načrtov skri-vanja in varanja.
- 2) Zelo važno je, da se ta zavezniška praksa ali kaj podobnega neodgovorno v nobeni obliki ne razkriva, niti ne zdaj, ko so sovražnosti končane. To velja tudi za me-tode, ki jih rabimo v kakih posebni operaciji splošne po-litike. Vsaka vednost o tem bo tudi vnaprej smatrana kot „top secret“ (stroga tajnost).

8) Formacije in enote bodo za to poskrbele, da za to naredbo zvejo vsi prizadeti. Ker je nezaželeno dvigati nepotrebne pripombe, naj se to sporoči samo tistim, ki kaj vedo o metodah prevare. Kako boste to objavili, prepuščamo spretnosti poveljnikov posameznih formacij.

Kot kapetan Judge pripominja:

Morda zaradi ukaza poveljstva 78. divizije, za katerega pravite, naj ne bo nobenega razgovora ali pripombe o predaji Kozakov, se ne spominjam prav ničesar in niti ne kekega poznejšega razgovora o tej žalostni zadevi, kot da se je noče nihče več spomniti.

Ne glede na vsiljivo dokazovanje v ukazu, je bilo prav malo častnikov, ki ne bi videli jasne razlike med zvijačo, ki naj preslepi sovražnika v boju in med zlorabo odkritih laži v mirnem času kot sredstvo za masovni umor.

Čeprav je veliko dokazov (tudi nekaj pričevanj samih kozaških žrtev), da je večina vojakov vse to sprejemala z gotovo mero sramu in gnusa, je pa le malo dokazov za to, da bi bili britanski vojaki, tedaj prisotni v Dravski dolini, pripravljeni na odpor tem poveljem. So pa drugi slučajji, tako v Nemčiji kot v Avstriji, da so v letih 1945/46 državni oficirji odklonili tako sodelovanje v podobnih, a ne tako nasilnih operacijah.

Treba se je izogniti nevarnosti poznejšega gledanja nazaj. Tedaj si je moglo le malo ljudi ustvariti pravo sodbo o zmedenih dogodkih, ki so se zgodili takoj po vojni. Polkovnik John Coldwell-Horstfall, ki je tedaj poveljeval 2. brigadi Irskih strelcev (ni bil direktno zapleten s Kozaki), poudarja:

Pri tej tragediji je treba upoštevati: mitologija stvari povečuje. Bil sem zaprepaščen nad tem, kar se je pisalo v časopisih, na radiu in televiziji. Vse je nekako prepozno kesanje, nima pa nobene zveze z resnico ali s čutenjem tistih, ki so bili soudeleženi.

Če stvari gledamo s stališča, da so naši vojaki bojevali zelo krvavo vojno, in ko se je nemška armada v Italiji končno predala, so se kmalu znašli vpleteni v drhal balkanskih morilcev, ki so kot šakali viseli ob naši strani ter vsevkrižem ropali in morili.

V istem smislu piše tudi Sir John Wilton, ki je severno od Lavamunda poveljeval D četi Kraljevih irskih strelcev. Takole pravi:

Mislim, da sedanjega gledanja ne smemo na splošno pri-sojati britanskim četam iz onih dni. Tisti, ki so bili neposredno vpleteni, so bili po tem dogodku pod vtisom močnih čustev. Tisti pa, ki smo bili nekaj milj oddaljeni (kot jaz sam), smo ve-

deli samo to, da je bilo vrnjenih nekaj Kozakov in nekaj drugih, ki so nosili nemške uniforme in so se do konca borili na strani Nemcev. Po treh letih neprestanih bojov v Tuniziji, na Siciliji in v Italiji za sovražnike nismo imeli posebnega sočutja. Ko smo jih pozneje, ko smo se pripeljali v Wolfsberg, gledali kot prikazni v progastih ujetniških uniformah, je to še potrdilo naše gledanje.

Bolj splošno mnenje daje Hugh Richardson, topničar v 46. pehotni diviziji, čigar enota je bila določena za spremstvo Kozakov v Judenburg:

Slišalo se je mnenje, da bi se mi morali upreti vračanju Kozakov, ker smo vedeli, kakšna bo njihova usoda. Naše takratno mišljenje je bilo, da, čeprav smo z njimi sočustvovali, oni morajo sprejeti posledice, ker so se odločili za stran, ki je vojno izgubila. Če mi ne bi izpolnili povelj, ali bi to ne bil upor?

Ti pogledi nudijo popravek k mišljenju, da so vsi britanski vojaki v Avstriji mislili enako. Mnenja so bila različna z ozirom na značaj, doživetja in razumevanje. Prav malo ljudi je tedaj vedelo, da je Stalinov ali Titov režim po krutosti in nasilju popolnoma enak poraženemu nacizmu. Poleg tega je bilo glavno, da je bila vojna končana, ni pa bilo časa za vtise in razprave, in ne možnosti, doumeti kaj več kot majhen del velike tragedije, ki se je odigravala okoli njih. Bil je tudi velik prepad med temi, ki so bili k temu sodelovanju prisiljeni in so bili priče dejanjem, kakršna so do zdaj pripisovali samo sovražniku, in med onimi, ki so o tem slišali od drugih.

Na srečo dokazi niso omejeni samo na spomine. Že po štirih dneh, ko je bilo v Peggetzu najhujše končano, je Arbuthnott zabeležil: „za mnoge je bila ta naloga preostudna in bili so med njimi tudi taki, ki so dvomili, če je bilo to sploh potrebno.“

Vendar je razpoloženje vojakov imelo malo vpliva na ves postopek. Zavezniško sodišče za vojne zločine, ki je sodilo nemškim vojnim zločincem, je kot podlago postavilo načelo, da pokorščina poveljem ne opravičuje sramotno nečloveških dejanj. Splošno je priznано, da odgovornost za taka dejanja pade na tiste, ki so v komandni lestvici najvišji. Pri teh moramo iskati odgovor za najbolj resen prekišek britanskega in mednarodnega prava; tistega, ki bi bil, če bi ga zagrešili nemški oficirji ali politični voditelji, brez vprašanja sprejet za kazniv vojni zločin.

Kaj naj rečemo o Toby Lowovi trditvi glede preiskave o državljanstva ujetnikov? On vztraja na tem, da je bila odločitev o opustitvi tega pregleda odvisna od čisto lokalnih okoliščin, ki so pregled naše za praktično nemogočo nalogo, kar je on uvidel, vendar ni nikoli tega potrdil in tudi ni vedel za take naredbe. Torej je vse bila le posledica upravnih težkoč, ker so stari emigranti bili pomešani med one, ki so bili vrnjeni. Vendar najprej pogledjmo, kako so tedaj na to gledali njegovi kolegi.

General Arbuthnott je bil tisti, ki je bil za preiskavo prvenstveno odgovoren. Njegovo nasprotovanje opustitvi tega pregleda sugerira, da je bila izvedba preiskave popolnoma možna, čeprav administrativno težka. Vendar dejansko stvari niso načeli. Preiskava se ni izvedla, ker bi to zbudilo med „belimi“ častniki sum, da imajo namen, z drugimi vred vrniti tudi nje. To je general Musson sprejel in piše: „Kritični čas je bil 28. maja ali še prej, tako da na našem ozemlju te preiskave praktično ni bilo mogoče izvesti, z ozirom na meni zelo jasno odredbo, da morajo biti s področja odpravljeni vsi oficirji.“

Prav z ozirom na to ni dvoma, da bi preiskava državljanstva bila zelo enostaven postopek, za Osmo armado v mejah možnosti. Spittalsko taborišče, kjer so kozaški častniki prenočevali v noči med 28. in 29. majem na njihovi poti v roke NKVD v Judenburgu, je bilo prazno, ker so od tam pravkar izselili Ukrajinsko divizijo, ki je štela 10.000 mož. Čeprav je bilo v njej precej sovjetskih državljanov, so vse prepeljali v Rimini v Italijo, kjer so pozneje to preiskavo verjetno izvedli. Te vrste operacij so se na tem ozemlju vršile, ne da bi pri tem trpela vojaška uprava. Kapetan Judge, ki je tedaj podvzel tako zasliševanje na ozemlju 36. pehotne brigade, o tej stvari prav nič ne dvomi: „Presenečen sem nad dejstvom, da so Kozake vračali, ne da bi vsaj poskusili s takim pregledom... morda bi bilo v začetku težko, toda odkrili bi dosti izrednih slučajev in število samo bi dalo misliti, kaj je na stvari.“

Iste poglede je avtorju knjige izrazil general Sir Horatius Murray, ki je kot poveljnik 6. tankovske divizije imel podobne težave, samo bolj proti vzhodu. Prav tako general Bredin, takrat A/Q s posebno odgovornostjo za te stvari v Arbuthnottovem štabu. Ozmerjani 25-letni major Davies je sredi zmede, ki je 1. junija nastala v peggeškem taborišču ob prvi raciji Kozakov, na svojo lastno pest dejansko izvršil tako preiskavo in je postal pozoren na veliko število nesovjetskih državljanov. S tem procesom je rešil na stotine življenj. Še po mnogih letih je od teh preživelih Kozakov, ki so bili raztreseni po raznih DP taboriščih, v znak hvaležnosti za božič prejemal karte.

Nič bi ne bilo lažje, kot zaslišati kozaške oficirje, ko so jih enkrat ločili od navadnih vojakov in družin, in so jih držali v zamreženem taborišču v Spittalu. V resnici je bila taktična prevara, s katero so jih zajeli, že samo po sebi zelo uspešno sortiranje... sortiranje, ki je bilo zamišljeno, ne da jih obvaruje repatriacije, ampak da zagotovi njihovo vrnitev Sovjetom. Ukaz 36. pehotne brigade št. 16 z dne 27. maja zadosti jasno pokaže namen celotne operacije: „Poveljnik spittalskega taborišča bo za obveščevalnega častnika 36. oklopne brigade pripravil vse potrebno, da ob prihodu v taborišče pregledajo seznam kozaških častnikov. Važno je, da se to uredi brez odlašanja, da lahko poiščemo tiste, ki manjkajo.“

Izredno paznjo so polagali na to, da so bili Krasnov in drugi imenovani višji kozaški oficirji med tistimi, ki so bili določeni, da v Judenburgu

pridejo v roke SMERSH-u. Neka ruska ženska je zunaj Lienza slišala dva britanska oficirja govoriti o tej operaciji; imeni Krasnov in Shkuro sta bili posebno naglašeni. Ko je major Davies zvečer 27. maja kapetanu Butlerovu povedal o jutrišnji konferenci z Alexandrom, je ponovil (brez dvoma po naročilu): „In ne pozabi o tem obvestiti generala Krasnova! Poveljnik še posebno želi govoriti z njim.“ Naslednji dan, okrog poldne, se pred Domanim hotelom pojavi visok angleški general, ki je še enkrat ponovil Daviesov ukaz in dodal: „Prosim, ne pozabite sporočiti mojega povabila staremu Krasnovu. Za to vas zelo nujno prosim.“ Ko so končno prispeli v Judenburg, je neki sovjetski general od NKVD pristopil k avtomobilu, na katerem je bil Krasnov in ga vprašal, če je on Krasnov.

Krasnov je bil slaven mož. Še bolj slaven pa je bil general Andrej Shkuro, nekdanji ataman Kubanskih Kozakov. Ko se je 10. maja predal Britancem, je bil imenovan „stari kozaški general Shkuro, ki se je bojeval pod Denikinom“. Pozneje v maju je dvakrat pisal brigadirju Mussonu, kjer je pojasnil svoj položaj kot „beli“ emigrant. Vojaški dnevnik 36. brigade dodaja: „Opomba: glede splošnega opisa kozaške vojske in Shkurova vloga v tej organizaciji posebej, glej dvoje pisem, pisana poveljniku 36. pehotne brigade in poslana 78. diviziji pod 36. pehotna brigada, pisma 129/G z dne 23. in 24. maja.“ Obe pismi sta se „po nesreči“ izgubili iz vojnega dnevnika 78. pehotne divizije, je pa očito, da se je nekdo bal, da bi ta stari oficir, katerega je kralj George V. odlikoval z Companionship of the Bath, v Lienzu zbudil preveč zanimanja in sočutja, ko bi se zvedelo za njegovo usodo. Že ob treh zjutraj, v noči med 26. in 27. majem, je v njegovo stanovanje prišel britanski oficir s stražo in ga vpričo vseh drugih spravil v poseben zapor v Spittalu, kjer je čakal na prihod drugih častnikov. Niso ga več izpustili, dokler dolga vrsta tovarnjakov 29. maja ni odpeljala v Judenburg, kjer so Sovjeti njega in Krasnova sprejeli s posebnim veseljem in pričakovanjem.

Vse kaže, da je bil tudi Shkuro skrbno izbran za vrnitev in da so bili posebno previdni, da preprečijo kakšno izredno pozornost z ozirom na njegov položaj kot starega emigranta in na njegovo britansko odlikovanje, obenem pa, da mu onemogočijo pobeg usodi, katero so mu pripravili. To je bil vzrok, da je bila ta tajna operacija skrbno zakrita v naslednjem brigadnem poročilu z dne 3. julija: „General Shkuro... je bil poslan v Spittal dva dni prej (kot drugi oficirji), ker je bil premik njegovega polka s tem končan.“ Dejansko je bil njegov polk prepeljan že teden dni pred tisto nočjo, ko so ugrabili njega, zato ni bilo nič važneje iz taborišča odpeljati njega kot katerega drugega kozaškega poveljnika. To poročilo je imelo namen, izbrisati vsak sum, če bi kdo nad 5. korpusom začel preiskovati, kaj se dogaja.

Peti korpus sam je dobro vedel, da so za predajo Krasnova in Shkura podvzeli izredne mere z ozirom na sovjetsko zahtevo z dne 11. maja. V vojaškem dnevniku generala Arbutnotta je opomba za GSO 5. korpusa:

Ref. sablja generala Shkura.

Te sablje se zaenkrat še ne odda Rusom.

Obrži jo 78. divizija in prosi 5. korpus za nadaljnja navodila. Sablje drugih oficirjev bodo oddane, kot je bilo prej dogovorjeno.

Brigadir Tryon-Wilson iz štaba 5. korpusa se še vedno spominja tiste krasne sablje (katero je general Krasnov prejel od carja Nikolaja II.) v rokah generala de Fonblanque, ki je bil Toby Lowov naslednik kot BGS. Zadnja postaja tega dragocenega spomina je bil muzej politične policije v ječi Lubianka v Moskvi.

Po vsem tem ni nobenega dvoma več, da preiskave o državljanstvu Kozakov na ozemlju 5. korpusa ni bilo, ker je bilo to premišljeno delo določene politike. Če je bil pregled praktično neizvedljiv, zakaj general Keightley tega ni naravnost povedal v svojih poročilih Osmi armadi 21. ali 25. maja? Poudaril je samo nepraktičnost take repatriacije, razen če AFHQ spremeni svojo odredbo in dovoli uporabo sile. Zakaj potem ni poudaril, da določeni postopek sortiranja predstavlja velik problem, in zahteval pomoč za izvedbo?

Tri dni po predaji kozaških častnikov Sovjetom na meji v Judenburgu, so prišli na vrsto navadni vojaki ter na tisoče žena in otrok. Te krvave dogodke 1. in 2. junija sem opisal v svoji knjigi „Žrtve Jalte“, zato tega tu ne bom podrobno ponavljal. Ko so družine v taborišču zvedele, kako so bili njihovi oficirji izdani, in kako Britanci delajo roko-v-roki s Sovjeti, da bodo zdaj uničili tudi nje, se je zjutraj 1. junija sredi peggeškega taborišča zbrala več tisočglava množica. Duhovniki so tam postavili oder in hoteli opraviti verski obred. Major Davies jih je prosil, naj prenehajo in raje vstopijo na tovarnjake, ki so tam čakali, da jih odpeljejo na vlak, oni pa so organizirali pasiven upor. Mladi fantje so na zunanji strani sklenili roke in obkrožili vso množico, žene, otroci in starci pa so bili v sredi tega obroča.

Zdaj major Davies ni imel druge izbire, kot da je nad te ljudi poslal čete vojakov s puškami in bajoneti, ki so z mlatenjem po glavah utirali pot v to strnjeno gnečo, odrezali del te množice, jih prisilili ali zmetali na tovarnjake ter jih začeli voziti na pripravljen vlak. Ljudje so pobesneli. Zdaj so vedeli, kam je vlak namenjen in kaj jih čaka na drugi strani. Mnogi med njimi so že šli skozi smrtna taborišča Gulaga in skozi mučilnice NKVD. Dajle naj govori Davies sam:

Ko so posameznike v zunanjem obroču s silo odtrgali proč, se je množica tisočerih sprijela v še bolj kompaktno enoto. Gnani od panike, so skakali drug čez drugega v divjem naporu, da bi vojakom ušli. Naredila se je živa piramida histeričnih, kričečih človeških bitij, pod katero je bilo ujetih veliko ljudi. Vojaki so divje poskušali razbiti to maso, da bi rešili tiste, ki so bili poteptani pod njimi. Posluževali so se puškinih kopit, bodal in cepinov, bili so po nogah in rokah, da bi jih med seboj ločili. Ko smo to končno le razbili, sta bila zadušena dva, en moški in ena ženska. Vendar smo morali potem vsako osebo posebej odnesti na tovarnjak.

Še huje — veliko huje je sledilo. Ko je množica spoznala, da bodo Britanci to nadaljevali, ne glede na trpljenje in nasilje, so se vsi dvignili in se kot eden spravili na kup ob žični ograji na vzhodni strani taborišča. Ograji so bili mnogi pohojeni in zadušeni. Končno se je ograja podrla in množica se je razbežala po polju. Polkovnik Malcolm je pozneje pripovedoval, da so britanski bajoneti ranili mnogo Kozakov, eden pa je bil ustreljen. Največ so trpeli otroci in teh je bilo mnogo. Mlada žena je videla vojaka, „kako je materi iztrgal otroka iz njenih rok in ga je hotel vreči na tovarnjak. Pa je mati zgrabila otrokovo nogo in je vsak vlekel v drugo smer. Pozneje sem tisto mater spet videla pa ni imela več otroka; treščen je bil ob stranico tovarnjaka.“

Koliko ljudi je tistega dne umrlo, ni znano, gotovo pa je število visoko. Poleg tistih, ki so končali v množični paniki, so jih dosti postrelili tudi britanski vojaki, ko so skušali zbežati v gozdove. Mnogi so iz strahu naredili samomor. Morda je najstrašnejši prizor tisti večer odkril major Davies sam, ko se je zvečer malo pomirilo. Na gozdni jasi je ležalo pet teles. Tu je ležala mati s tremi otroci, najmlajša je bila deklica, stara komaj eno leto. Vsak od teh je bil ustreljen v tilnik. Nekaj korakov dalje je ležalo telo moža, poleg njega pa revolver, s katerim se je sam ustrelil v glavo. Ta prizor je dal Daviesu bolj kot vse drugo misliti, kakšen strah je zgrabil Kozake že ob sami misli, da bodo vrnjeni v Sovjetsko zvezo. Za to tragedijo je možna samo ena razlaga: oče je drugega za drugim ubil svojo lastno družino, potem je stopil malo naprej in naredil konec svojemu lastnemu trpljenju.

Tedaj so Kozaki imeli Britance za prav tako krute in brezčutne kot Sovjete, h katerim so jih vračali. Morda so ti Argylci v tem primeru res bili kruti, toda bili so daleč od brezčutnosti. Bataljonski zdravnik, dr. Piching, je videl majorja Leaska, ki je bil drugi v komandi, da je javno jokal. Major Davies je pred kozaksko ženo, Olgo Rotovo, ki je govorila angleško, v stanju resnične žalosti rekel:

„Sem britanski oficir! Ne morem gledati, da so neoboroženi ljudje — ženske in otroci — tako pretepeni! Ne morem več dovoljevati nasilja; ne morem več, ne morem...!“

Bataljonski kaplan, rev. Kenneth Tyson, mi je pripovedoval, da so moške potem prihajali k njemu, divji in žalostni zaradi te sramotne naloge. „Niso mogli verjeti, da so se za kaj takega bojevali v vojni. Celotne zadeve jih je bilo sram.“

Brez dvoma je bil ta strašni dan le posledica prejšnje ločitve oficirjev od drugih Kozakov. Ker so bili brez vodstva, so postali žrtev množične panike. Tisto nedeljo, 3. junija, je kaplan Kenneth Tyson vzel besedilo iz evangelista Marka 6, 34: „Ko je Jezus prišel ven in videl veliko ljudi, so se mu zasmilili, ker so bili kakor ovce brez pastirja.“ Težko je reči, koliko bi bilo drugače, če bi častniki bili tam, da bi pri svojih privržencih obdr-

žali malo discipline, je nemogoče vedeti. Gotovo pa je, da takega prizora strahu in prelivanja krvi ni bilo nikjer drugje na ozemlju 5. korpusa, kjer so v tistem času na tisoče Kozakov naložili na vlak za Sovjetsko zvezo.

Odkrito izdajstvo, laži in prezir za pravice državljanstva po mednarodnem zakonu, česar so se posluževali Musson in njegovi vojaki, je tudi veliko pripomoglo k množičnem strahu, ki je tako pretresel Daviesa, Tysona in druge navzoče. Britanci, veseli in simpatični „gentlemen“, ki so jim bili zvesti zavezniki v Veliki vojni, so se kar naenkrat pokazali neznansko kruti in izdajalski. Ne da bi kaj vedeli za zakulisne spletke v Celovcu in Caserti, Kozaki zdaj niso mogli verjeti, kar so jim ti preganjači trdili: da je oboževani Field-Marshallexandrel povzročitelj vsega njihovega trpljenja in da jih je on prodal boljševikom.

Če je bila panika in kaos v peggeškem taborišču 1. junija nenameravan toda predvidevan rezultat „izdalalske taktike“, ki je bila potrebna, da so generala Krasnova in Shkura zvalili v njuno smrt, potem velik del odgovornosti leži na ramah tistih temnih postav v ozadju, ki so si to izmislili. Gotovo mora biti zelo strog moralist, kdor bi vse položil pred vrata polkovnika Malcolmja in majorja Daviesa.

Do zdaj je bila izročitev omenjena samo na Domanove Kozake in Kaykazijce, katere je držala Arbuthnottova 78. pehotna divizija v Dravski dolini. Vendar ne smemo pozabiti, da so Britanci držali drugo, prav tako številno formacijo, 15. konjeniški korpus generala von Pannwitzja, ki se je umaknil iz Jugoslavije in se predal 6. okopni diviziji generala Horatiusa Murraya takoj po končanih sovražnostih. Von Pannwitzovi so bili tudi določeni za vrnitev Sovjetom in v povelju, ki je sledilo korpusovi konferenci 21. maja, je rečeno, da je „15. kozaški konjeniški korpus med tistimi, za katere je ukazano, da se z njimi postopa kot s sovjetskimi državljani“, vsevprek... brez preiskave.

General „Nap“ Murray je bil izvrsten in zelo priljubljen oficir, ki ni maral poveljnikov, ki so mislili, da je njihova služba samo v prenašanju ukazov. „V tem slučaju, zakaj pa sploh imamo generale?“ je dejal pozneje. Že prej se je sprl z ukazovalnim Kesightleyjem in če bi kdo nasprotoval, da bi ga vmešali v dejanje, ki se lahko smatra za velik vojni zločin, bi bil to on: Arbuthnott, ki ni bil kaj prida upornik, je odločno protestiral proti skritim odredbam. Bilo je zelo verjetno, da bi Murray šel dosti dalj, kot da bi samo protestiral. Res, on je takoj v začetku povedal, kakšno je njegovo stališče.

Že 3. maja se je v svojem poročilu jasno izrazil o predaji Damjanovičevih četnikov v Cormoni. Njegove čete so tudi sprejele predajo von Pannwitzja pod navadnimi pogoji in tega se je tudi sam strogo držal. Okoli 15. maja, dva dni po Macmillanovem poletu v Celovcu, je Murray zvedel za sklep, da bodo Kozake vrnili. Tedaj je takoj zbral nemške oficirje, ki so bili med Kozaki. V čisti nemščini jih je posvaril na nevarnost.

Trideset let pozneje mi je general Murray rekel: „Res je, da sem jim tedaj rekel: Pazite! Preglejte svoj položaj in gotovo povejte svojim podrejenim, da so v nevarnosti. Vsi razlogi govore za to, da boste vrnjeni v Rusijo. Nastal je kratek molk, potem pa se niso mogli zvrstiti iz sobe zadosti hitro!“

Naslednji teden ni skušal zvedeti, „kako so razumeli moje besede. Čim bolj so bile splošne in nejasne, bolj mi je bilo prav... vse, kar vem, je: pogrešili smo hudičeve dosti ljudi.“ Ko se je stekal maj, je slutil, da se obroč okrog Kozakov zapira, vendar je sklenil, da bo le malo ali nič sodeloval pri odredbah, katere je spoznal za nečastne. Njegov brezkompromisni pogled je bil znan tako Keightleyu kot Lowu, ki sta oba vedela, da Murraya ne bo mogoče pregovoriti, da bi sprejel izdajalski načrt, ki je bil zaenkrat naložen upornemu Arbuthnottu. „Toda, kar je smešno, jaz nisem nikoli prejel kakih navodil — in če bi jih, bi jih ne ubogal! Čudim se pa Arbuthnottu, da jim je podlegel. In potem da je imel konferenco, katere bi ne smelo biti, to je zame nekaj neverjetnega.“

Keightley je bil dovolj oprezen, da takega načrta ni skušal podtakniti ognjevitemu Murrayu. „S Keightleyjem sem že imel prepir; bil je trmast in ti je rad kakšno zagodel. Iz mojih ljudi pa ni napravil drobiža, kakor je to storil z Arbuthnottom. Ta Arbuthnott se je tako ponižal, da nisem nikoli mislil, da bi kak britanski častnik kaj takega storil. Iz rezultata prejšnjih nasprotij je Keightley vedel, da mu jaz verjetno ne bom dosti pomagal... Vidiš, ta stari Charles Keightley je hodil okrog in govoril o Jaltski pogodbi pa se mi zdi, da niti pojma ni imel, kaj je storil Arbuthnott, ne, tega bi mi ne mogli! O tem sem popolnoma prepričan. Končno tudi res nismo.“

Da je general Murray res tako mislil in ravnal, mi je potrdil brigadir Clive Ushel, ki je bil postavljen za poveljnika nad celotno predajo, prav tako pa tudi polkovnika Henry Howard in Robin Rose-Price, katerih bataljoni so bili v začetku soudeleženi. Murray se sploh ni zanimal za problem glede državljanstva, kar je začasno tako razburjalo generala Arbuthnotta. 15. kozaški konjeniški korpus je bil v povelju po imenu določen za vrnitev, obenem pa je bilo rečeno, da so sovjetski državljani. Če bi Sovjetom predali tudi nemške oficirje, da jih pobijejo, bi to očitvidno bil prevelik prestop ek Ženevske konvencije, a ti so bili takoj opozorjeni, kaj se pripravlja. Za ostale Kozake je bil general Murray vesel, da so izginili; dejansko se jih je na tisoče izgubilo po deželi.

Ko je general Keightley videl tako jasne znake, da general Murray z njim ne bo sodeloval nikjer, kjer bi bilo treba rabiti silo ali kruto nastopati, 6. oklopni diviziji sploh ni več poskušal dajati kakih naredb. Zato je tisti dan, 21. maja, po sestanku korpusa, bil celoten 15. kozaški konjeniški korpus, razen ene brigade, nemudoma prestavljen z Murrayjevega ozemlja na področje 46. pehotne divizije. Ta premestitev je vključevala tudi generala

von Pannwitz, katerega so Sovjeti zelo želeli dobiti v roke in so ga pozneje tudi obesili v Moskvi. Izgovor za to premestitev je bil, da je 6. oklopna divizija prenatrpana, a ker je bilo v načrtu, da bodo ti Kozaki že v pičlem tednu vrnjeni Sovjetom, to gotovo ni bil resnični razlog za tako neprijetno delo.

Ni dvoma, da je ta nenadna selitev Kozakov bila potrebna zato, da glavna masa pride pod kontrolo manj trmastega generala, kot je bil Murray, ki bi gotovo iskal pisavo med vrstami danih odredb. Brigadir Tryon-Wilson, ki je kot varnostni častnik korpusa, kot A/Q, dobro vedel za lokacijo moštva, je prepričan, da je bil v ozadju ta namen. Toda značajni častniki generala Murrayja teh stvari niso obežali na veliki zvon. Tedaj je 2. bataljonu 6. kozškega Terek polka poveljeval grof Leopold Goess; ta mi je pred kratkim pisal:

V drugi polovici maja so bili Kozaki zbrani v Gortschitztal, štab pa je bil v Muhleu. Takrat sem bil zvezni oficir med generalom von Pannwitzem in Britanci. Ko sem se nekega večera vračal v Muhlen, me ustavi neki britanski častnik in reče: „Ti veš, da mi ni dovoljeno s teboj govoriti (nobenega bratstva). Rad bi ti samo povedal, da vas bodo nocoj prevzeli škotski vojaki in to nekaj pomeni!“ To sem sporočil mojemu poveljniku polka, ki je takoj odpravil Nemce, potem pa sem se vrnil na štab korpusa, kjer so že vedeli, da je za drugo jutro napovedan obisk škotskega brigadirja.

Tam sem razložil naredbo, ki se je v glavnem glasila takole: General von Pannwitz ima 30 minut časa, da pospravi svoje stvari in se pripravi za transport. Nemški častniki in drugo osebje gredo sem in sem. Ruski častniki in podoficirji prevzamejo poveljstvo nad svojimi ljudmi... itd. To je bil začetek njihove poti v Judenburg in takoimenovane „repatriacije“. Tam ni bilo nobene razlike med sovjetskimi državljani, med državljani drugih narodnosti ali med Nemci.

Edina verjetna razlaga za to protiskovje med divizijsko in korpusovo odredbo je, da je Keightley dobro vedel, da ne more izvršiti svojega ukaza, če se mu kdo postavi po robu. Neverjetno je, da, če bi njegovi ukazi prišli od MacCreeryja ali Alexandra, ta dva ne bi pozvala Murrayja k pokorščini. Murray je bil preveč vesten vojak, da bi se uprl poštenemu povelju, saj sam pravi... „to bi bila nepokorščina“ — vendar, čeprav pošten, je bil takoj pripravljen izkoristiti nepopolna navodila. Dopustil je, da je pobegnil starejši nemški častnik, polkovnik Wagner. V svoj dnevnik je obveščevalni oficir, Nigel Nicolson, za 27. maj zapisal, da „general Wagner ve za svojo pot“. Murray je razlagal njegove odredbe, kot se mu je zdelo prav. Kot general Arbuthnott, je tudi Murray vedel za pogoje: „Najbolj važno je, da so vsi oficirji, posebno višji poveljniki zastraženi in da

(sic) nihče ne pobegne.“ Vendar Murray ni bil grajan, ker je polkovniku Wagnerju dal priliko za beg, čeprav ga je brigadir Usher javno posvaril, da se igra z usodo.

General von Pannwitz je odklonil vsako priliko za beg, in se je odločil, da deli usodo s svojimi priljubljenimi Kozaki. Edward Leigh, podoficir v 5. Leicester polku, se še dobro spominja zadnje parade 15. kozaskega konjeniškega korpusa:

Bilo je krasno zgodnje jutro v maju 1945, malo nad vasjo Muhlen, na lepih gričih med štajersko in Koroško, severovzhodno od Celovca. Na križišču dveh železniških prog je stala skupina častnikov na konjih, med njimi tudi poveljnik korpusa (von Pannwitz?) v popolni krasni konjeniški opreми. Na stoličih so sedele žene, med njimi ena srednjih let, svetlih las, v beli obleki bolniške sestre, z rdečim križem na prsih. Nihče ni govoril ali se smejal. Potem se je zaslíšal peket konjskih kopit, ki se je odbijal od ozkih tračnic. To je bila večurna parada kozaskega korpusa, ki je v koraku šla mimo svojega poveljnika. Kot prevajalec je bil navzoč tudi Mr. M. Kent, ki v svojem dnevniku piše, da je parada trajala od osmih zjutraj do enih popoldne, bilo jih je na tisoče. Jahali so v dvojce. Ko so se približali, so se zravnali, spustili uzde, roke pa položili na konjsko grivo. Njihovi obrazi so bili brez izraza bilo je tiho, da se je slišal samo žvenket njihove opreme. Vsa slika je bila lepa kot sanje. Nato so sledili vozovi, kuhinja, bolniški vozovi z rdečim križem, ob straneh pa po dve bolničarki. Če bi njihove uniforme ne bile stare zeleno-sive, in vsi so bili neoboroženi, bi mislil, da sem z Nikolajem Rostovom leta 1805 — to so pa njegovi kmetje.

Ne dolgo prej je Leigh srečal enega od štabnih častnikov v gostilni, kjer je z njim jedel in pil. Bil je prijazen, izobražen in šaljiv mož. Pripovedoval mi je in verjamem, da mi je govoril resnico, „da je najmlajši iz plemiške družine, da je že leta 1920 zbežal iz Rusije, potem pa do 1941. leta živel v Parizu. Nato se je prijavil kot prostovoljec, da bi se boril na ruski fronti.“

Skrita oseba ali osebe, ki so izsilile predajo Krasnova, Shkura in drugih „belih“ častnikov, katerih imena so 11. maja prejeli od Sovjetov, so vedeli, da so zajahali tigra (so se podali v nevarnost). Ukaz, ki so ga 25. maja dobili od 15. armadne grupe, ni dajal nobene oblasti za nenavadno uporabo sile pri repatriaciji sovjetskih Kozakov, brezpogojno pa je zapovedoval izvedbo preiskave o državljanstvu vseh, ki niso bili sovjetski državljani. Proti tem navodilom so izdelali izreden načrt, ki je bil sestavljen tako, da je vključeval Kozake emigrante, stare nasprotnike Bolševikov, katere naj predajo v roke NKVD ali SMERSH v Judenburgu. Vse pisane naredbe so tako previdno sestavljene, da na zunaj dajejo vtis, kot da bi bil

predvidevan pravičen postopek za pregled državljanstva. Prošnji generala Krasnova Alexandru sta bili uničeni na štabu 5. korpusa, izredno nevarnega generala Shkura pa so ugrabili iz taborišča in ga 36 ur držali v tajni konfinaciji, potem ko jim je v pisnih razlagal svoje državljanstvo. Zamotanost in drznost tega postopka sama po sebi kažeta, kako veliko važnost so na predajo polagali tisti, ki so naredili ta načrt.

Spremenjena navodila o pregledu državljanstva, ki so bila vključena v vse naredbe doli do brigadne stopnje, niso imela namena prevarati tiste, katerim so bila poslana. Namen je bil, zapeljati tistega, ki bi jih kdaj pozneje preiskoval. Če bi do tega prišlo, bi se lahko sklicevali, da je 5. korpus imel resnični namen to določbo izvesti, toda, kot pravi Toby Low, „proces se ni izvršil, se ni mogel izpolniti zaradi okoliščin na tem ozemlju“. Kar se je zgodilo, bi se lahko naprtilo krajevnim poveljnikom — nikakor pa ne štabu 5. korpusa.

General Arbuthnott je 7. junija vsem edinicam pod njegovim poveljstvom izdal posebno obvestilo. Med drugim vsebuje naslednje misli:

Ob zaključku predaje Kavkazijcev in kozaških oddelkov sovjetskim vojaškim oblastem v Judenburgu, bi rad izrazil svojo zahvalo vojakom vseh stopenj za sodelovanje v tej operaciji, posebno za način, kako ste svojo dolžnost izvršili.

Zavedam se, da so na to mnogi gledali z ogorčenjem, da so nekateri celo dvomili v nujnost tega postopka. Vendar želim, naj vsakdo ve, da do vaših čustev nisem bil brezbrizen. Vsak naj tudi ve, da je bilo vse skrbno preiskano in da smo prišli do zaključka, da je bilo za preureditev Evrope in za upanje na mir, predaja teh ljudi v Rusijo ne le potrebna, ampak celo zaželena.

Ta dodatek o nujnosti visokoletečih toda slabotnih zahtev za prave razloge za to dejanje kaže, na kakšen način je Keightley vplival na Arbuthnotta, in kako je bil poučen tudi on sam. Saj so 6. tankovski diviziji rekli, da je „velike politične važnosti, da se vsi kozaški PW (vojni ujetniki) vrnejo v Rusijo“.

Tako gledanje se ni spočelo v glavi kekega vojaka, ne kateremu od tistih, ki mislijo, da se razumejo na politične zadeve. Videli smo, da je bil general Murray prepričan, da Keightley sploh ni razumel pomena Jaltske pogodbe, kaj šele, da bi vedel za druge, bolj delikatne diplomatske zadeve. Megleno namigavanje na višje državne oblasti so nekaj okvir političnega opravičila, ki je verjetno, a netočno. Posebno zanimivo je dejstvo, da nobena naredba, ki je bila izdana od 5. korpusa, v nobenem primeru ne omenja stvari, ki bi vplivale tudi na najbolj brezčutnega britanskega vojaka v tistem času v Avstriji. To je bil činitelj, o katerem nam Macmillan pravi, da je v njem zbudil prvotni nagib, da je pristal na vrnitev Kozakov: zamenjava britanskih vojnih ujetnikov.

(Sledi)

Jože Dovjak – osemdesetletnik

Kar verjeti nismo mogli, ko nam je prišlo na uho, da je Jože praznoval svoj osemdeseti rojstni dan. Mladeniško čil, zdrav in vsestransko aktiven stopa sedaj v deveti „križ“ svojega življenja in se celo pripravlja, da po skoro pol stoletnem premoru obišče svoj rojstni kraj, ker je Slovenija zaživela „pod svobodnim soncem“; saj so se nad njo razpršili temni oblaki.

Dolgoletnemu članu in zvestemu sodelavcu „TABORA“ v Clevelandu ob tej priliki iskreno čestitamo in mu želimo, da mu Bog nakloni še dolgo vrsto zdravih in veselih let med nami.

Dragi Jože — Bog Te živi!

Tvoji prijatelji-soborci

Vili Bitene – osemdesetletnik

Nihče mu ne bi prisodil, da ima že osem „križev“ za seboj. Pa je le res, četudi se mu leta prav nič ne poznajo, dasiravno mu življnje ni bilo z rožcami poslano. Še vedno je ves mladosten in delaven in s pretirano vestnostjo skrbi, da je njegov dom lepo urejen in vrt negovan. Vsa leta je aktiven član „TABORA“ v Clevelandu in se udeležuje vseh naših prireditvev.

Dragi Vili! Naj Te dobri Bog ohrani med nami še dolga leta zdravega in zadovoljnega.

Tvoji soborci - Taborjani

IZ UPRAVE „TABORA“

Vsled stalne inflacije v Argentini smo primorani zvišati letno naročnino glasila „TABOR“ za leto 1991:

Argentina 80.000 Australov

ZDA in Kanada (letalsko, paketi) .. 15 dolarjev (US)

Posamezniki letalsko, za vse države . 20 dolarjev (US)

Posamezniki po navadni pošti 12 dolarjev (US)

Naročnino lahko plačate: poverjenikom; oni, ki prejemaajo po pošti lahko plačajo v Slovenski hiši, v Slogi ali s poštnim ali pa z bančnim čekom, izstavljenim na ime: **Antonio Matičič**.

Za one, ki prejemaajo „Tabor“ po pošti v inozemstvu, je najboljši način plačila z dolarskim čekom, izstavljenim na: **Antonio Matičič**, v slučaju, da nimajo drugega načina plačila.

Naročnino plačujte redno in darujte v Tiskovni sklad „Tabora“!

34. redni občni zbor Tabor-a ZSPB

V soboto, 1. septembra 1990 se je v Clevelandu vršil 34. redni občni zbor Tabora ZSPB.

Predsednik društva Tabor v Clevelandu, soborec Milan Zajec, je začel 34. občni zbor Zveze z molitvijo, pozdravil vse udeležence in predal vodstvo občnega zbora zveznemu predsedniku Ludviku Kolmanu, nakar so se z enominutnim molkom spomnili vseh umrlih članov v minulem letu.

Za zapisnikarja je bil izbran soborec Luka Jamnik iz Toronta.

Poročila odbornikov gl. odbora:

Tajnik Florjan Slak poroča, da smo se z miselnimi in dejanskimi premiki v domovini znašli na pragu nove slovenske politične prelomnice, ki zahteva od nas vseh več jasnosti, več odločnosti, več organizacijske povezanosti med krajevnimi društvi in glavnim (zveznim) odborom Tabora. Gre za častno preživetje naše zgodovinske borbe, za čast in dostojanstvo mrtvih in živih domobrancev in v nobenem pogledu ne sprejemamo želje, namere in prizadevanja na zadnjih volitvah poraženih slovenskih komunistov, povzročiteljev vsega slovenskega gorja, da bi kot žrtve morali molčati, da ne bi motili po komunistično prikazane in napisane slovenske zgodovine.

Zvezni blagajnik Ivan Palčič je poročal o dohodkih in izdatkih in da je stanje blagajne zadovoljivo.

Zgodovinski referent lic. Ivan Korožec svetuje vsem, da vsak napiše iz svojega kraja kroniko medvojnih dogodkov, da bo to zgodovinska vrednost, po kateri bodo segali zgodovinarji. Svetuje tudi to, da se čimveč našega tiska spravi v domovino.

Poročila zastopnikov krajevnih organizacij.

Za društvo Tabor Cleveland je poročal tajnik Milko Pust. Iz poročila je razvidno, da je zavest Taborjanov v Clevelandu živa, vidna tako v organizaciji in izven nje. V minulem letu je umrlo šest članov. Poročal je tudi o dobro uspelem banketu in o dobro organizirani spominski proslavi 9. in 10. junija 1990. na Orlovem vrhu.

Za društvo Tabor v Torontu je zaradi odsotnosti predsednika Stanka Pleška — poročilo podal tajnik dr. Fr. Pepevnak. Dogodki v domovini so krajevno organizacijo poživeli in razgibali, zlasti pa je oživela zavest, da smo vsa ta leta vzdržali, delali in končno dočakali dan, ko resnica prihaja na dan.

Splošni položaj v Torontu: „Gotovi ljudje pri farah so še vedno nedostopni, a vseeno nam je uspelo, da držimo dosti ljudi na svoji strani. V

tem pogledu se zdi, da je veliko lažje, ker je veliko našega dela prevzela domovina.

Društvo Tabor Buenos Aires. Lic. Ivan Korošec poroča, da se je slovenski minister dr. Janez Dular sestal z borci. Minister Dular je povedal, da nismo več politična emigracija. Hotel je najbrže reči, da se vsi lahko vrnemo domov. V isti sapi pa je dejal, da je še vedno UDBA, zastava z zvezdo, heroji, spomeniki slave NOB, z eno besedo: „Imamo demokratično vlado, oblast pa imajo komunisti.“ Korošec je temu dodal: „Tudi, če bi bila doma popolna svoboda in demokracija, pa bi bila v tujini ena sama oseba zaradi komunizma, bi bila ta politični emigrant.“

Podvojimo svoje sile! Strnimo naše že redke vrste z našimi mrtvimi bataljoni, ki gredo pred nami v pričevanju strašne resnice krvave komunistične „svobode“! Govorimo, pišimo, posredujmo resnico vsem, posebno mladim doma“!

Strnimo se v poslednji pohod, da podamo roko trpeči domovini, ki z našimi mrtvimi vstaja v novo življenje svobode, pravice in bratstva! Za temelje slovenstva: **Bog — Narod — Domovina!**

Društvo Tabor v Milwaukee. Tu je razvidna močna taborjanska zavest, tako pri organizacijskem delu kot pri denarnih prispevkih. Spominski dan je bil 28. maja 1990 skupno z društvom Triglav v Triglavskem parku. Govornik je bil letos lic. Ivan Korošec, gost iz Argentine, in smo mu zelo hvaležni za njegov izredno dober govor. Naše društvo je zastopal predsednik Ludvik Kolman.

Za Niagaro, t.j. St. Catharines in Hamilton, je poročal soborec Ivan Palčič. Ker nas je malo, nimamo lastnih prireditev. Letošnjega potovanja na Koroško se je udeležilo pet oseb. Obiskali smo Vetrinje Borovlje, Glinje in mnoge druge kraje, kjer smo obujali žalostne in vesele spomine našega begunstva. V istem času se je vršila spominska sveta maša v Kočevskem Rogu in smo to gledali, ko je televizija iz Ljubljane prenašala v Celovec.

Poročilo konzorcija revije Tabor.

Dolgoletni, neutrudljivi predsednik konzorcija društvenega glasila Tabor ing. Anton Matičič brez otepšavanja in prikrievanja opiše okolnosti, v katerih izdajajo društveno glasilo. Med drugim tudi pravi: „Z ozirom na najnovejše spremembe v naši domovini — Sloveniji, je potrebno budno paziti in slediti razvoju doma“.

Poročilo predsednika glavnega odbora.

Predsednik soborec Ludvik Kolman je poročal o veliki spremembi v vzhodni Evropi, ki je tudi vplivala na spremembe v domovini. O volitvah v Sloveniji je dejal, da je veliko opozicijskih strank, kar pomeni politično nezrelost. Nadalje je omenil glede skupne proslave z vestnikovci, da glavni odbor ni dobil za to nobenega povabila. Prav tako je omenil odnose društev Tabor do „Slovenskega ameriškega sveta“, da kljub temu, da ni

bil Tabor uradno povabljen, taborjani niso nasprotovali ne zbiranju denarja in ne prireditvi Slovenskega dneva v Clevelandu. Če bi bili povabljeni, do sporazuma ne bi prišlo; vzrok je v tem, da se ni nikjer omenilo domobrancev.

Poročilo nadzornega odbora.

V imenu nadzornega odbora je podal poročilo soborec **Filip Oreh** in dejal, da je vse skrbno vodeno in zapisano.

Zaključek občnega zbora.

Predsednik **Ludvik Kolman** se je zahvalil vsem udeležencem za udeležbo in je napovedal, da bo prihodnji redni letni občni zbor Zveze za 1. 1991 v Torontu.

Toronto.

Društvo Tabor v Torontu je priredilo 17. novembra 1990 običajni domobranski banket, ki je odlično uspel kljub temu, da je tam bilo več drugih prireditev. Zelo je razveseljivo, da je bila udeležba tako številna, ko se naše vrste vedno redčijo po naravnem procesu. Iskrena zahvala prirediteljem, številnim gostom iz drugih krajev Kanade in USA, med njimi predsednik gl. odbora **Ludvik Kolman** z gospo **Maro** in **Maričko Kadunc** iz daljnega **Waukegan-a**, kar je okrog 1000 km od Toronta.

Ali je še kje mogoče najti toliko zvestobe in povezanosti kot jo predstavlja Slovensko domobranstvo?

ROŽMANOV DOM

(Ob obletnici Rožmanovega doma, 26. 8. 1990., govor preds. P. Čarmana.)

Drage rojakinje in rojaki!

Po božji milosti smo se danes spet srečali ob tej obletnici Rožmanovega doma, ki je v zapovrstju let že enaindvajseta.

Če se ozremo na opravljeno delo, potem moramo s poudarkom izraziti priznanje vsem, ki so pred nami in z nami na kakršenkoli način sodelovali pri graditvi te naše ustanove. Na žalost mnogih danes ni več med nami. — Za pokojne homo molili.

Vam, zvestim spremljevalcem in novim dobrotnikom, pa gre pristrčna zahvala; tudi tistim, ki hočejo ostati skriti pred javnostjo, pa je njihova stalna pomoč cenjene vrednosti. Prav posebej izrekam pristrčno zahvalo dobrotnikom iz sev. Amerike, Kanade in drugod po svetu, ki nam z velikušnimi dolarskimi nakazili omogočajo, da ta naš dom sploh lahko diha s polnimi pljuči.

To se kaže pri novih graditvah in izboljševanju že obstoječih naprav in še posebej, in najvažnejše, da smo lahko v preteklih gospodarskih krizah te dežele izdatno podprli to našo ustanovo v prehrani; sicer bi si morali današnji domovalci krepko zategniti pas.

Nazadnje, pa zato nič manj veljavna zahvala gre vsem članom upravnega odbora, ki mi pomagajo pri vodstvu in upravljanju tega doma.

Vsem navedenim moje iskrene in le skromne besede zahvale; niso le priznanje vaših zaslug, ampak so predvsem klic na pomoč za bodoče uspešno delovanje in oporo.

Globoko in pristrčno hvaležnost nas vseh naj sprejme naš skupni Stvarnik, ki blagoslavlja naše delovanje — prav gotovo na priprošnjo našega zavetnika škofa dr. Gregorija Rožmana. Hvala lepa!

Obisk v Rožmanovem domu

Velika skupina prijateljev in znancev iz Kanade, ki jo je organiziral prijatelj dr. Peter Urbanc in je koncem oktobra obiskala Argentino, si je še prav posebno želela obiskati Rožmanov dom.

Člani odbora z zavetiščniki smo jih pričakali ob vходу v ponedeljek 29. oktobra 1990., kjer jim je predsednik Peter Čarman izrekel pristrčno dobrodoščilo.

Čeprav se je pred prihodom „utrgal oblak“ z nalivom, prijateljev našega Rožmanovega doma to ni zadržalo. Ljubezen do bližnjega — ljubezen, ki gore prestavlja — ne pozna ovir.

Naši gostje so si ogledali zavetišče in se zavzeto zanimali za potrebe ustanove in posameznih stanovalcev.

Toliko spominov je oživel v prijetni, prijateljski družbi: še od tam daleč — od doma, pa iz revolucijskega časa, iz begunskih taborišč in z ladij, ki so razvažale slovensko kri — nas — tedaj mladino — v daljni, tuji svet.

Lepih in težkih spominov kar ni hotelo biti konca.

Blagajnik odbora, lic. Ivan Korošec, se je v kratkem nagovoru zahvalil prijatelju dr. Petru Urbancu za organizacijo potovanja in obiska, Skrbnim in neumornim organizatorjem pomoči: gospem Kristini Cerar, Jožici Šušteršič, Francki Zierenfeld, Lei Urbanc, prijatelju Blažu in Riku, družini Pogačar ter vsem darovalcem, katerih imena objavljamo posebej. Prav tako onim, za katerih imena ne vemo, pa jih čutimo v njihovi ljubezni do bratov v potrebi.

Ob željah vseh, da ostajamo trdni in veliki prijatelji ljubezni ob Rožmanovem domu — „Hiši slovenske božje Previdnosti“ ob tesnem stisku rok in poljubih, so se dragi gostje že pozno pod noč vrnili v center Buenos Airesa z željo vseh — Na svidenje!

✦ Prof. Zupan Alojzij

Po daljši neozdravljivi bolezni nas je zapustil 21. oktobra 1990 soborec prof. Alojzij Zupan, star 74 let.

V bivši Jugoslaviji je končal visoko šolo za telesno vzgojo v Beogradu in je bil profesor v Celju. Kot domobranskega častnika ga srečamo najprej v Ribnici in nazadnje v Kočevju.

Pokojni je bil aktiven član slovenskega doma v San Martinu, kamor je redno zahajal, večkrat je bil odbornik doma. Bil je mirne in dobre narave ter zvest domobranskim idealom in kot tak nam bo ostal v spominu.

Društvo Tabor mu je položilo v krsto šopek nageljnov s slovenskim trakom. Pokopal ga je g. župnik Jože Škerbec. Pri odprtem grobu se je od pokojnika poslovil inž. Anton Matičič.

Počivaj v miru, dragi profesor, na sanmartinskem pokopališču.

Sožalje soprogi Danici, hčerki in sinu ter ostalemu sorodstvu.

✦ Miloš Prelog

V poprejšnji številki „Tabora“ smo mu čestitali k njegovi 85-letnici — bil je še čil in zdrav —, a 27. oktobra je po kratkem, hudem trpljenju umrl Miloš Prelog.

Rojen tam daleč v Prlekiji, kjer so mu tudi tekla otroška leta, je končal učiteljske v Mariboru in nato služboval po raznih krajih zelene štajerske. Obenem se je posvetil tudi telesni vzgoji in je učinkovito deloval v „Sokolu“. Tudi politiki je posvečal svoje napor in je bil član JLG „ZBOR“, znano po svojem neizproslem protikomunističnem stališču.

Njegova življenjska pot ni bila ravno posuta z rožicami; toda prebrodil je vse težave nemških preganjanj in preselitve, si ustvaril družino, s katero je bil izgnan v Srbijo, kjer se je kmalu priključil protikomunističnim borcev. Po imenovanju generala Leona Rupnika za Predsednika Ljubljanske pokrajine mu je uspelo priti v Slovenijo. In ker si je izbral svobodo, je potem nastopil tudi novo pot begunstva.

Tudi v Argentini je ostal prepričan protikomunist in je bil med ustanovitelji slovenske protikomunistične organizacije borcev, kateri je posvetil mnogo naporov in truda. Nato je z iskreno požrtvovalnostjo nadaljeval svoje delo v „Taboru“.

Prijatelja, soborca Miloša bomo ohranili v hvaležnem spominu.

Naše glasilo se pridružuje sožaljem številnih prijateljev in znancev in želi, da bi mu bila rahla argentinska zemlja, katera ga je sprejela na pokopališču v Olivosu v nedeljo 28. oktobra 1990.

Soborci

✠ **Cotič Ratko**

Dne 21. novembra 1990 je umrl v Stgo. de Chile Ratko Cotič.

Pokojni je sicer živel v Argentini, toda bil je na obisku pri hčerki Marjetki in so se mu tam iztekle ure življenja.

Ratko je bil pred vojno aktivni častnik, v času revolucije pa četniški oficir na slovenskem Primorju.

Ohranili ga bomo v lepem spominu.

Soprogi Renati, hčerki in sinu ter bratoma in ostalemu sorodstvu naše globoko sožalje!

✠ **Dimnik Janko**

Po daljši in težki bolezni nas je 26. novembra 1990 zapustil bivši domobranec Dimnik Janko.

Pokojni je živel v Billinghamstu — San Martín — Buenos Aires in je dočakal 66 let.

Pokopan je v Pilarju. Od njega se je poslovil starešina društva Tabor, lic. Ivan Korošec. Dimnik in Korošec sta se namreč rodila istega leta v Bizoviku pri Ljubljani in sta bila tudi sošolca v ljudski šoli.

Prijatelja — soborca Janka bomo ohranili v dobrem spominu.

Želimo mu miren počitek — sorodnikom naše sožalje.

✠ **France Zevnik**

Na svojem domu v Wickliffu — predmestju Clevelanda — je 20. julija 1990 za večno zatisnil svoje oči. Rojen je bil 10. januarja 1906 v kraju Črni potok, nedaleč od Velikih Lašč.

Bil je med prvimi vaškimi stražarji na postojanki KARLOVICA-VE-LIKE LAŠČE. Ob italijanski kapitulaciji se je umaknil na Zapotok in od tam v Ljubljano, kjer je takoj stopil k domobrancem. Dodeljen je bil prav kmalu postojanki v Velikih Laščah. Ko je postojanka padla, se je rešil v Ljubljano in je bil potem nekaj časa stražar na bloku. Zaradi bolezni — imel je hude težave s hrbtom — je bil odpuščen, ker ni bil več sposoben za vojaško službo. Ko je bila postojanka v Velikih Laščah ponovno ustanovljena, se je vrnil na svoj dom in živel tam pod zaščito domobrancev do konca vojne. Zaradi bolezni ni odšel v begunstvo, pač pa se je skrival s svojimi prijatelji pred novimi oblastniki. Toda že v avgustu, ko so razmere doma postale nevzdržne, se je z večjo skupino skrivačev podal na pot proti Italiji v Monigo. Od tam so ga poslali v Nemčijo, od koder je leta 1949 emigriral v Združene Države, kjer se je naselil v Clevelandu. Vsa leta do svoje upokojitve je bil zaposlen kot tesar.

Bil je vseskozi zaveden protikomunist in član TABORA. Taborjani smo se od njega poslovili v pogrebem zavodu z molitvijo rožnega venca in mu poklonili venec s slovensko zastavo. 24. julija smo ga položili k večnemu počitku na pokopališču Vernih duš.

Ženi Pavli, sinovoma in hčerkama izrekamo naše globoko sožalje.

Drapi France, počivaj v miru.

Tvoji Taborjani

✠ Sever Viktor

Nepričakovano nas je 3. decembra 1990 zapustil soborec Viktor Sever, star šele 67 let.

Izpolnila se mu je želja, da je šel letos — po 45 letih begunstva — obiskat sorodnike in domači kraj Brezovico pri Ljubljani. Po povratku nam je v slovenskem domu San Martinu izročil pozdrave iz domovine in nam povedal, v kakšnih razmerah živijo ljudje sedaj. Točno po enem mesecu povratka so se mu iztekle ure življenja — zadet od kapi.

Viktor nam je bil dober prijatelj in tak bo ostal v naših sreih. Društvo Tabor mu je položilo na krsto šopek nageljnov s slovenskim trakom. Pokopan je v San Martinu. Pokopal ga je dr. Jure Rode, a od njega se je poslovil ing. Anton Matičič.

Tebi, Viktor, blag počitek — soprogi, hčerki in sinu ter rostalemu sorodstvu sožalje!

✠ France Stanonik

V soboto 18. avgusta 1990 je v Clevelandu po daljšem bolehanju odšel v večnost France Stanonik. Rojen je bil na Gorenjskem v vasi Brode pri Škofji Loki, kjer se je tudi poročil s Pepco — rojeno Bastardo. Imela sta lepo kmetijo in jo obdelovala, toda vojna vihra tudi njima ni prizanesla. Nemški okupatorji so ju sicer pustili na miru, toda partizani so začeli izvajati svoj teror tudi nad nedolžnim kmečkim prebivalstvom in mobilizirali so kmete kar po vrsti. Mnogo jih je odšlo med skrivače. 8. marca 1944 so jih partizani izsledili in deset kar na mestu pobili. Francetu in njegovemu bratu se je posrečilo izmuzniti se iz obroča in sta si tako rešila življenje. Tiste dni pa so v Škofji Loki ustanovili domobransko postojanko, ki je štela komaj desetino mož. Z bratom sta se ji pridružila, kjer sta ostala vse do umika na Koroško. V Tržiču je brat Janez padel, zadet od partizanske krogle, France pa je odšel naprej v Vetrinje, kjer se je pomešal med civiliste in si s tem rešil življenje. Preko Lienza in Spittala ga je pot pripeljala v Združene države, kjer se je leta 1949 naselil sprva v North Carolini, a se je kasneje preselil v Cleveland z ženo Pepco, tremi hčerkami in sinom.

Tu se mu je rodil še peti otrok — sin. S pridnim delom si je ustvaril lep dom in vse do upokojitve je bil trdnega zdravja. Toda zahrbtna bolezen tudi njemu ni prizanesla. Nekaj let ji je kljuboval, toda končno je podleгал.

Zapušča ženo, pet otrok ter 13 vnukov in vnukinj. Vsem izrekamo naše globoko sožalje.

Bil je zaveden domobranec in protikomunistični borec. Vseskozi je bil član Tabora in se je zvesto udeleževal vseh naših prireditev. Taborjani smo se zbrali ob njegovi krsti na predvečer pogreba v pogrebni zavodu, kjer smo za pokoj njegove duše zmolili rožni venec in mu v slovo podarili venec s slovensko trobojnico.

Dragi France, naj Ti bo lahka ameriška zemlja in v miru počivaj.

Tvoji soborci iz Clevelanda

✠ Dr. Filip Žakelj

Dne 24. novembra 1990 je v Argentini umrl dr. Filip Žakelj, dolgoletni profesor v Slovenskem bogoslovnem semenišču in Rožmanovem zavodu, vnet duhovnik in velik apostol tiskane besede.

✠ Dr. Stanislav Lenič

Dne 4. januarja 1991 je v Ljubljani umrl ljubljanski pomožni škof in dolgoletni vrhovni dušni pastir slovenskih zdomcev in izseljencev dr. Stanislav Lenič.

Za njuno delo naj jima bo dobri Bog bogat plačnik!

ZA BELEŽNICO

V listu ljubljanskih študentov TRIBUNA (št. 2, 2. 2. 1990) je poznani publicist Ivo Zajdela zapisal:

Zadnji čas kar pogosto slišimo popularen oziroma pozerski očitek, češ da je v operaciji že preveč protikomunizma. Sam glasno odgovarjam, da ga po vsem tem, kar se je pod komunisti v tej Sloveniji dogajalo, nikoli ne bo dovolj, kaj šele preveč!

...list ljubljanskih študentov Tribuna je poslala na celjsko temeljno javno tožilstvo ovadbo proti morilcem v Teharjah. Mnogi še živijo. Upam, da se na celjskem sodišču tega zavedajo. Nisem za noben revanšizem, vendar takšni okrutni zločinci vendar morajo biti sojeni.

Posnemamo za beležnico tudi marsikomu v zdomstvu...

VETRINJSKO POLJE

(Nadaljevanje)

Žrtve so se med vojno vrstile na eni in zadnje leto tudi na drugi strani. Med temi je bila enako nedoumljiva smrt sošolke, komaj petnajstletnega dekleta iz naše vasi, ki ga je pokončala črna roka. Tudi ravnanje in dejanja nove oblasti so v nas še naprej utrjevala strah. Kakršnokoli vpraševanje za tem ali onim bi se bilo kruto maščevalo slehernemu posamezniku. Sošolec Štefan, čigar brat je bil vrnjen in pokončan, je prenehal obiskovati gimnazijo in so ga poslali v Bosno, v neznane gorazde. Tam je ostal dalj časa.

In kakšna je bila usoda stricev, ki sta ostala na Koroškem? Nista se vrnila kakor stric Janez, in hvala Bogu ne tako kakor tistih deset in več tisoč, ki so jih Angleži bili signali na vlake in jih predali nasprotnikom. Med njimi je bila vrsta mož in fantov iz moje vasi.

Strica Jernej in Lojz — ta je bil edini izmed stricev nekaj časa pri domobrancih, sicer pa je bil majar na posestvu nekega trgovca iz Ljubliane — sta ostala v begunskem taborišču Lojz se je poročil s svojo nevesto Ivanko. Že v taborišču se jima je rodil prvi otrok, apatrid, brezdomovinec. Lojza je neki Avstrijec, ki je imel pri St. Barbari v Kaliforniji farmo, nagovoril, da je prevzel delo na njej. Pravim nagovoril, v resnici pa mu je tujec izkazal dobroto. Mlada družinica se je preselila v Kalifornijo in delala na farmi. Več ko desetletje so garali, da so si opomogli in končno prišli na svoje, do svoje kmetije. Rodili so se še štirje otroci. Ko sta bila starejša dva pred osemnajstimi leti prvič v rojstnem kraju svojih staršev, sta obiskala svojega deda po materini strani. Osamljen je živel na nekoč tako urejeni in cvetoči domačiji. Preden je umrl, je domačijo zapisal svoji hčerki v Kaliforniji. Nekajkrat je kateri od vnukov še prišel in se lahko od blizu prepričal, kje so korenine neodstranljive bolečine njihove matere in tudi ožeta: nekaj tako rodna in ponosna kmetija že štirideset let sameva, raste v zemljo, kruši in osipa se zidovje, poslopja se sesedajo vase. Ko grem mimo, se mi odkriva zgodovina tega stoletja.

Strica Lojza Seliškarja imam imam v spominu kot živahnega, visokoraslega mladega moža. Še živi v Kaliforniji. Ves se posveča karitativni cerkveni organizaciji in delu za uboge in zapuščene. Cerkvena dobrodelna organizacija in vera, cerkveni obredi, to dvojje je bilo edino, kar ga je podpiralo v težavnih prvih letih brezdomstva. A domov se ne more vrniti kljub lepi pokojnini. Ni usposobljen za tukajšnje življenje, ne bi ga razumel, ni šel skozi tista prva povojna leta, ki so preobrazila nas, da smo postali čredni ljudje, da smo sprejemali in še danes sprejemamo načine, prenašamo dejanja in ravnanja, ki so v nasprotju s splošnimi, splošno veljavnimi načeli glede vrednosti dela in imetja, pa odnosov med ljudmi. A tudi vsi njegovi bi bili nesposobni, nezmožni življenja tod. To sta dva popolnoma različna svetova. Tukajšnji je nas preobrazil bolj kakor se tega sami zave-

damo, napravil nas je za nesposobne, nezmožne živeti v okoliščinah in pomerilih, ki veljajo drugod oziroma sploh v svetu.

Bil sem v štirinajstem letu, ko je šel stric Lojz čez, bil je v triintridesetem letu, ko sem ga zadnjič in verjetno poslednjič videl. Ko premišljam o njem, čutim, kakor da sva vsak v svojih takratnih letih. In tako si otroško želim, da bi strica Lojza spet kdaj videl. Želim si toliko bolj, ker je zadnji od mojih stricov po materini strani, ki še živi. A to se ne bo zgodilo, ne bom ga več videl, naj si s privrženostjo štirinajstletnika tega še tako želim. Od varljivega upanja me odvrčajo moja dejanska leta, izkušnje, ki so jih prinesla.

Svoje strice sem imel vedno zelo rad. Najbrž sem to privrženost podedoval po svoji materi. Bila je najstarejša med otroki, in ko so njena mati nanaglooma umrla, je trinajstletna morala skrbeti za štiri brate in sestre, najmlajši je bil še v plenicih.

„Johana, zdaj boš ti skrbela zanje,“ so ji dejali njen oče. In tako je tudi bilo. Ne le s sestrinsko, tudi z materinsko ljubeznijo jih je imela rada, se zanje žrtvovala in garala. Kakor kasneje za svoje, za nas šestero njenih otrok. Izmučena od dela, skrbi in vsega drugega je umrla pred svojim šestdesetim letom.

Stric Jernej Seliškar, srednji, med Janezom in Lojzom, je imel podobno pot kakor Lojz. Bil je izučen krojač. Nanj me vežejo predvsem spomini, ko smo otroci v skrbih hodili k njemu spraševati, ali bo obleka za prvo obhajilo in kasneje za birmo pravočasno narejena. Njegova žena je bila prav tako izučena. Leto pred vojno sta si postavila lepo, moderno belo hišo ob veliki cesti, ki pelje iz Ljubljane v Trst. Na Koroško sta šla s triletnim prvorojencem, iz taborišča na Koroškem pa sta odšla v Kanado, v Montreal. Tam jih ni pričakoval noben znanec ali sorodnik. Nihče razen karitativne katoliške organizacije jima ni šel naproti v skrbi za novo domovanje. Stric Jernej je dobil delo v konfekcijski tovarni in je zaradi svojega znanja hitro postal predelavec. S pridnim delom in ob varčevanju sta si z ženo postavila nov dom, rodili so se jima še štirje otroci. Vsi so šolani, vsi imajo danes vsak svoj dom, svojo hišo. Nobenega od teh svojih kanadskih bratrancev nisem nikoli doslej srečal, od kalifornijskih petero vsaj dva.

Najmlajši Jernejev sin Rudi je pred tremi leti mimogrede prišel v rojstni kraj svojega očeta. Bil je na strokovnem popotovanju kanadskih pedagogov po Sovjetski Rusiji in po drugih komunističnih državah. Na koncu poti so se ustavili v Belgradu. Od tam je za en sam dan priletel v Slovenijo, da bi videl nekdanji dom svojih staršev. Takoj po vojni so hišo kot imetje beguncev in izdajalcev, kakor so na vsa usta kar naprej govorili, zaplenili in dali neki zaslužni družini. Ko je Rudi prišel k tej hiši in so sedanji lastniki zvedeli, kdo da je, so ga seveda povabili noter, da si jo je ogledal. Nemo je obšel prostore, ko pa je prišel ven, je sedel na vhodne stopnice. Sklonil je glavo v naročje, si jo pokril z rokama in silovito, kakor otrok zahlipal.

Kako ga ne bi zlomilo! V tistem trenutku je šele dodobra občutil dotlej nerazumljene stiske svojih staršev, njuno bol, ki je nič, prav nič v vseh dolgih letih ni moglo odstraniti — ne uspešno in pravično poplačano delo, ne novi dom, ne z otroki obdarjeno družinsko življenje, ne uspehi otrok v šolanju in študiju, ne varnost njihovega življenja v urejeni državi in pravičnem družbenem okolju.

Strica Jerneja Seliškarja ni več med živimi, umrl je predlanskim v kanadskem Montrealu.

Ti moji strici po materini strani so prav kakor jaz imeli svoje bratrance. Nekateri so bili na drugi strani, na strani revolucije. Najvidnejši je bil Abi, kakor se je imenoval s partizanskim imenom. Opisan je v knjigi Mišana Apiha *Nadaljnje življenje Andreja Klasa* (1987). Bil je moj mali stric in tudi ta je danes že med mrtvimi.

Na Vse svete in na Vernih duš dan se na Slovenskem ljudje zbirajo na domačih pokopališčih. Na pravkar minula leta je vaško pokopališče posebej opominjalo. Na njem so nespregledljivi grobovi. Tu je pokopan mož moje tete Frančiške, moj krstni boter Anton, ob njem dva sinova, moja bratranca. Ti trije študent prava, Franc, učiteljski Vinko in njun oče, so bili pokončani v noči pred Antonom Padovanskim, 13. junija 1942. leta, ko sta zezovala oziroma ko bi naslednji dan godovala oče Anton in najstarejši sin Tonče.

Tistih dni, ko so pobili Mravljetove in ko smo jih pokopali, ne morem pregnati ne iz zavesti ne iz spomina. Ko smo zvedeli za pokol, sva z dve leti starejšim bratom Andrejem naslednji dan šla na tetin dom kropit. Dokler nisva prišla do hiše, nisva in nisva mogla verjeti, da bi se kaj takega zares moglo zgoditi. Toda na širokih parah so v hiši ležali blede, upadli obrazi teh, ki so še včeraj bili živi in o katerih prav nihče ni mogel pričakovati, da bodo umrli, da bodo tako pokončani. Na tleh v veži in na zidovih stopnic so bili ostanki na hitro odstranjenih krvavih madežev, madežev človeške krvi. Bilo me je groza, brat je bil blede kako oni trije na parah. Soseda, ki je bila pri luči, je pripovedovala, da je teta Frančiška, ko je po poboju prišla povedat, kaj se je zgodilo, bila tako pretresena, da ji niti solza ni mogla priti na oči. Ljudje so prihajali kropit, vsi po vrsti so bili zaprepadeni in zgroženi. Domače je ob pokolu še toliko bolj težila zavest ob misli, kako je bil pokončan najstarejši sin pravnik Tonče, ki so ga bili tisto noč odpeljali na Ključ. To se takrat ni izvedelo. Tudi partizanski kronist — sedem let poprej je služil na sosednji kmetiji tetinega brata in mojega strica —, ki je bil navzoč pri poboju in nato tudi pri usmrčitvi odpeljanega Tončeta, je po mnogih letih skopo zapisal: „Zvečer ob sončnem zahodu so ga odpeljali na hrib nad taboriščem. Pok iz pištole je pomenil, da se je za vedno umiril.“

Ko sva pokropila in ne da bi se mogla še dalj zadrževati pri hiši žalosti, sva se z bratom kakor omotična vračala prek polja, prek Komarije proti domu. Steza je peljala mimo hiše prvega organizatorja Osvobodilne fronte, kjer so se že pred vojno zbirali komunisti, so pa edini do-

bivali Kmetski list. Poštar ga je puščal pri naši hiši, da mu ni bilo treba iti v samoto na robu sosednje vasi. List smo prelistavali in spoznavali, da je drugače usmerjen kakor naš Domoljub ali zavarovalniški Na pomoč. Pred to hišo so naju ustavljali domači. Vpraševali so, če se je res zgodilo, kar govore, in če so jih v resnici toliko pobili. Z bratom nisva mogla verjeti, da ne bi vedeli. Grozi spricho pobitih se je pridružila še posebna stiska zaradi čudnega vpraševanja. Kadarkoli se vsega tega spominjam, to pa je zelo pogosto, občutim v sebi dvojno grenkobo. Ljudi tiste hiše smo kljub njihovi vdanosti Stalinu spoštovali, oče in sin sta bila odlična mojstra svoje obrti, ki ni bila preprosta. Vojna je to družino kasneje težko prizadela. Sin je padel kot partizan na Primorskem, mater je ubila črna roka, oče pa je bil v nemškem taborišču, a se je s koncem vojne vrnil.

Pokončanje teh štirih iz družine moje tete Franciške še ni bilo dovolj. Tistega tragičnega poletja leta petinštiridesetega so za smrt odbrali še petega, najstarejšega med preostalimi tremi sinovi, Mirka. Bil je med vrnjenimi, in odbrali, določili so ga za pokončanje. Skupaj z deset tisoč drugimi je izdihnil v kaki kraški jami na Kočevskem Rogu, mogoče v Črni luknji, v Podutiku ali nad Škofjo Loko, mogoče pa že v šentvidu ob prvih srečanjih z odbiralci zaznamovanih. Njegovega groba ni, kakor tudi ni Tončeta iz poletja dvainštiridesetega.

Partizan, ki je stražil Tončeta ob njegovi zadnji uri pri kopanju groba, je po mnogih letih ob neki priložnosti v čudni mešanici zadrege in posmeha dejal: „Ta hudič je vedel, da ga bomo počili in da zanj ni rešitve, pa je pri kopanju še kar naprej molil...“ Takrat in kasneje sem se mnogokrat vpraševal, ali so izvrševalci volje revolucije po naključju ali namenoma za likvidacijo, kakor so bratomorne usmrtitve imenovali, izbrali godovni dan dveh izmed pobitih, očeta in najstarejšega sina.

Iste noči kakor te štiri so mislili pokončiti tudi najstarejšega sinu na največji kmetiji v naši vasi. Dve leti prej je bil posvečen v duhovnika. Bil je mali bratranec moje matere. Ko je zaslišal, da so partizani vdrli v hišo, je iz frčade, podstrešne sobe, skozi okno splezal na brajdo in se skril v njeno bogato listje. Niso ga dobili. Ker niso opravili posla, so potem rekvirirali — kakor so govorili odvzemu živine, blaga in denarja — in so odnesli, kolikor so mogli, kakor poroča partizanski kronist, prijatelj resnice. Duhovnik je vojno srečno preživel kot kaplan nekje tam v Loškem potoku, majnika petinštiridesetega pa je bežal na Koroško. Bil je med vrnjenimi in seveda izbran za pokončanje. Ne ve se, kje trohne njegove kosti, ali skupaj s kostmi njegovega mladoletnega brata Lojzeta, ki ga junija petinštiridesetega niso izpustili iz škofovih zavodov v šentvidu, ali pa so porazgubljene kje drugje.

Dva meseca po brezumnem poboju Mravljetrov so v noči od 14. na 15. avgust pobili tudi brata Novaka, študenta iz naše vasi. Bila sta nečaka prvega vodje Osvobodilne fronte, kateremu sva midva z bratom Andrejem dva meseca prej pripovedovala, koga sva šla kropit in kdo leži na parah. Nekaj drugih se je po poboju Mravljetrov zateklo k znancem v Ljubljano,

ta dva pa mogoče tudi zaradi sorodstva nista slutila najhujšega Novakova dva in z njima še tretjega iz naše vasi so odpeljali tja pod Katarino. Na začetku Žirovnikovega grabna onkraj Dobrove so pokončali brata Janka in Zdravka, tretjemu pa je uspelo pobegniti. Domačim je povedal, kaj se je zgodilo s sinovoma, nato pa tudi Italijanom. Ti so ga takoj zatem poslali v kazensko koncentracijsko taborišče v Gonars.

Obnašanje Italijanov se nam je že prej zdelo sumljivo. Ko so pri Mravljetovih klicali na pomoč in je njihova hiša ob glavni cesti le streljaj od barak, kjer je bila italijanska posadka, so ti vojaki obredli spotoma vse hiše in vpraševali, kje kličejo na pomoč. Do hiše groze so prišli potem, ko je bilo vse že opravljeno. Partizani niso nikoli napadli Italijanov ne v barakah in ne pri straži ob železniškem mostu, medtem ko so pokončali vrsto domačih ljudi. V Ljubljani niso likvidirali nobenega višjega italijanskega častnika.

Italijani so se v našem kraju radi družili z nekmečkimi dekleti. Colonna, ki je skoraj vsak dan našopirjen jezdil mimo naše hiše do sosednje vasi in do straže pri mostu tržaške proge, je na kolesu spremljal njegov posilni, tenente z oprtano karabinko. Družil se je s hčerko vaškega obrtnika, uslužbenko, in se je navezal nanjo. Bila sta res lep, postaven par. Dekle nekega delavca na železnici se je kasneje poročilo z italijanskim vojakom in se je ob razsulu Italije izselila na Laško. Tenente je ostal v vasi tudi po razsulu. Ni ga bilo med tistimi italijanskimi vojaki, ki so 8., 9. in 10. septembra 1943 trumoma ali posamič šli z železniške postaje ali iz barak naravnost prek pašnikov proti Krimu, v gozdove. Otroci smo na paši z začudenjem gledali za njimi in za njihovimi težko oprtanimi nahrbtniki. Bili so brez pušk, a tudi ročne bombe brede so ležale v travi za njimi. Tenente pa je še kar ostal in žalosten pohajal po vasi. Nekega dne pa ga je zmanjkalo in potlej ga nismo več videli. Ljudje so o vsem tem marsikaj govorili. Dekle je doletela tragična usoda, otroci si nismo znali pojasniti njene žalostne smrti.

Ti moji bratranci in njihovi vrstniki, pobiti poleti dvainštiridesetega, so bili živi vzorniki nam mlajšim. Bili so uspešni v šolanju, bili so odlični telovadci, prav tako priljubljeni pevci. V katoliškem prosvetnem domu naše vasi so ti fantje pripravljali kulturne prireditve in telovadne akademije. Igrali so Finžgarjeve, Medvedove in druge igre. Pred vojno so uprizorili tudi igro Krvava Španija, ki nam je prva pokazala, kaj je to komunistična revolucija — pobijanje nasprotnikov, duhovnikov, rušenje cerkva, nasilje. Igra se mi je globoko vtisnila v zavest. V tistem času sem namreč bral knjigo Ukrajina joka. Opisovala je strahote boljševikov pri uničevanju tega slovanskega naroda, kmetov in drugih ljudi. Ob gledanju igre Krvava Španija sem si toliko bolj živo predstavljal dogajanje v Sovjetski Rusiji. Nikogar ni bilo, ki bi nam dejal in bi nas prepričal, da vse tisto ni res, da so to laži, ki jih širi „farka propaganda“.

Na Krvavo Španijo kot podobo revolucije nas je dvainštiridesetega in triinštiridesetega spominjalo in opominjalo tudi požiganje. Zagorela je lepa

šola na Dobrovi, ki so jo zažgali partizani, uro hoda iz Ljubljane. Vaščani so z gašenjem preprečili popolno uničenje. V naši vasi je bila ob cerkvi le trirazredna šolska stavba iz začetka prejšnjega stoletja. Otroci smo bili ljubosumni, zavidali smo dobrovškimi šolarjem njihovo lepo, moderno stavbo. Požgali so cerkev v Gabrju, četrte ure naprej od dobrovske šole, zgorela je cerkev na Hruševem, sosedna gabrške cerkve. Zgorel je tudi grad Bokalce na robu ljubljanskega predmestja Vič. To so bila znamenja revolucije, to je bil zunanji obračun s slovenskim duhovnim izročilom, s slovensko zgodovino. Tudi nam otrokom je postalo očitno, da se dogaja nekaj takega, kakor je bilo tisto, kar smo z grozo gledali in doživljali ob igri Krvava španija ali brali v knjigi Ukrajina joka.

Na tetinem domu je bilo tiste tragične noči v hiši devetero otrok, od osemindvajsetletnega Tončeta in njegove mlade žene do najmlajšega, šestletnega sina. Vpričo otrok so strelji pokosili očeta in dva brata. Govorilo se je, da so sprva mislili likvidirati le tretjega sina, Vinka, ki so mu že poprej grozili. V taki slutnji je napisal poslovilno pismo. Nismo mogli razumeti, zakaj so pokončali tudi Tončeta, ki je ob poboju ostal živ in ki so ga odgnali na Ključ. Še bolj grozovito po vsem tem pa je bilo to, da so petinštiridesetega pokončali še petega iz družine, četrtega sina Mirka, ko je bila družina vendar že dvainštiridesetega tako strahovito iznakažena.

Vsega tega, doživljenega v mladosti, ni moč pozabiti, ni moč prenašati le v sebi. Misel na tako pokončane je stanovitna kakor njihov grob, ki ne oživi le ob skupinskem spominjanju ob Vseh svetih. Misel na te umrle živi v daljnih deželah in v domačem kraju. Bratranec Tonče je bil poročen in sin Tonček se je rodil nekaj mesecev potem, ko je bil njegov oče pokončan na Ključu nad Dobrovo. Z materjo, ki je zbežala na Koroško, sta se preselila v Ameriko, v Združenih državah zdaj živita. Sedaj ima že petinštirideset let. Ni se poročil. Jaz sem njegov mali stric. Danes so vsa imena Mravljetovih, očetovo in štirih njegovih sinov, mojih bratrancev, vklesana v nagrobni kamen družinskega groba na našem vaškem pokopališču.

V bližini tega nagrobnika ob pokopališkem zidu cvingerju ob vzglavju drugega groba stoji spomenik nagrobnik Majdetove družine. Na njem bi morala biti vklesana imena petih bratov. Ob njihovih imenih bi bil zapisan isti priimek kakor ob mojih štirih bratrancih in njihovem očetu Antonu. A nikogar ni bilo, ki bi za Majdetove fante poskrbel. Starša sta bila že obnemogla in na koncu svojih moči. Kako je mati v sebi občutila to svojo bolečino? Na Vernih duš dan ni imela kam zasajati sveče. Kostí njenih sinov so raztresene po slovenski zemlji mogoče v Kočevskem Rogu, mogoče v Hudi luknji. Bili so med vrnjenimi in sled za njimi se je izgubila.

Med Majdetovim in Mravljetovim grobom je grob Pelinovecove družine. Tu bi morala biti na nagrobnem kamnu vklesana imena treh sinov, ki so bili prav tako vrnjeni v zgodnjem poletju petinštiridesetega s Koroške. Njihova rojstna hiša je skoraj v sosedstvu z Majdetovo. Kostí teh treh kakor tudi onih petih trohne prav tako neznano kje v slovenski zemlji.

Tudi njihov priimek je isti kakor pri prvi in pri drugi peterici. Vseh trinajstero je bilo pokošenih v bratomorni vojni oziroma takoj po njej, za potešitev sovraštva in za maščevanje nad lastno krvjo, v nikogaršnje, a v našo trajno samoobremenitev, za dolga desetletja in stoletja.

(Sledi)

DAROVALI SO

Od 16. 10. 1990 do 15. 12. 1990.	Heide in Rosemary Šušteršič .	60
	Lojze Ponikvar	100
Rožmanov.dom:	Francka Vidergar	140
Austral — A	Lojze Zupančič	50
Pucko Vinko	Frank Kokelj	200
Rev. Guštin Jože	Joe in Ema Pogačar	1.200
Oman Francka	Zdenka Sakshag	100
Oblak Franc	Dr. F. Pepevnak	100
Bavec Lojze	Edi Ferkulj	50
Rev. Guštin Jože - cerkvena	Kavčič Ivan	200
nabirka 2. 12. 1990 v Rož-	Ivan Boh	200
manovem domu	Janez Bančič	100
Mladina SDO in SFZ cer-	Janko in Helen Smolej	100
kvena nabirka pri Zvez.	Darovalci brez imen	1.641
mladinskem dnevu 11. 11.	Zadnikar Vili	100
1990 v Ramos Mejia	Planinšek Jakob	100
Novak Pavle	Francka Zierenfeld je izročila	
V sp. na pok. Viktorja Sever:	od:	
Repar Jože	Zvone Hrstnik	100
V sp. na pok. Miloša Prelog:	Ančka Žumer	50
Dimnik Dušan	Francka in Riko Zierenfeld	
(v dol.)	sta darovala denar za 8 na-	
Mladina SDO in SFZ še pri cer-	miznih prtov in 12 servet, ki	
kveni nabirki 11. 11. 1990 ..	jih je pripravila gospa Vera	
Jakše J.	Surman za Rožmanov dom.	
Dr. Lukež Franc	V sp. na p. dr. Janeza Janež:	
Ob obisku rojakov iz Kanade	Francka Zierenfeld	500
oktober-november 1990 je go-	Tončka Valant darovala za	
spla Lea dr. Urbančeva zbrala	pokojne:	
in izročila za Rožmanov dom	Mirka Kukovica	20
sledede darove:	Antona Svetek	20
Družina Matašič	Janeza Slana	20
Gospa Cvetek	Karolino Rak	20
J. J. Šušteršič	člane družine Korošec ...	20

domobranci iz Bizovika ...	20	N. N., Toronto	94
Pri zakuski v Rožmanovem		Košćak Franc	20
domu so Kanadćani zbrali		Pećarić Martin	20
in darovali za ta dom	395	Hoćevnar Franc	20
in še v Avstralih	110.000	Dejak Alojz	17
Tiskovni sklad Tabor:		Cerar Franc	16
Austral — ★		Juha Marica	10
Karin Anton	20.000	Kastelic Ivan	8
Pelan Ema	20.000	Ferkul Mi..ja	20
Rozman Franc	20.000	Vrećar Viktor	6
Kocjanćić Janez	50.000	Ćekuta Vilko	6
N. N., Ramos Mejía	20.000	Košir Janez	5
škrlj Stane	20.000	Žumer Anica	4
Praznik Jože	20.000	V spomin na vse logaške do-	
Zrimšek Anton	30.000	moobranci, za dva brata Mer-	
V sp. na pok. Miloša Prelog:		lakova in bratranca Antona	
Dimnik Dušan	100.000	Poženel:	
V spomin na sledeće pokojne		Ljenko Urbanćić	100
soborce: prof. Alojzij Zu-		Zajec Karel	8
pan, Cotić Ratko, Dimnik		Ćrdani Miro	8
Janko in Viktor Sever:		Mohar Lojze	5
Odbor društva Tabor Argen-		N. N., Wickliffe	5
tina	110.000	Martik Jože	3
(v dol.)		Zevnik Pavla	10
Bambić Ivan	8	N. N., Venezuela	2
Ćimrmanćić Jože	8	Dejak Lojz	18
Jakoš Ivan	20	Seljak Anton	12
Galić Lojze	8	Ćadež Boris	5
Kolman Ludvik	14	Dar društvu Cleveland:	
Janezić Slavko	8	(v dol.)	
Limoni Janko	8	Lery Frenk	100
Kunovar Ivo	10	„Georgina Tolstoj“ sklad:	
Mejać Franjo	20	(v dol.)	
Mejać Miha	10	Zupanćić Polde, Min.	50
širok Emerik	8	Slak Minka ob smrti moža Jer-	
Smolić Jože	3	neja	50
Coffelt Marija	8	Vrhovnik Vinko (drugić)	60
Butinar Antonija	8	Berkopec Ivan (drugić)	28
Perko Ludvik	20	Kolman Ludvik	60
Socialni sklad Tabor:		Križman Marija (drugić)	10
(v dol.)		Kanada:	
Pust Jože	8	Mehle Frank, Toronto	1.200
Bizjak Jože	38	Tabor Toronto	1.000

N. N., Toronto	150	I. Zakrajšek	30
Župnija Brezmadežne Toronto .	100	M. Rak	30
Žagar Viktor	100	R. Resnik	30
Košćak Frank, Toronto	32	T. Lesar	20
Stajan Ludvik	50	N. N.	20
Namesto cvetja ob smrti Fran-		M. Gimpelj	20
ca Petrić so zbrali in darovali		S. Grajnar	20
za „Georgino Tolstoy“ sklad		J. Golobič	20
sledeči a izročila ga je vdova		J. M. K.	20
ga. Fani Petrić:		Kastelic	20
A. Žumer	50	M. Zakrajšek	20
F. Mehle	50	N. N.	20
J. Strucej	50	A. Štih	20
S. Valant	50	S. Pleško	20
M. Shawerman	50	B. Potočnik	20
A. Mauser	50	J. Koselj	20
E. Ferkulj	50	N. N.	15
L. Dejak	50	R. Krevs	10
H. Ziernfeld	50	J. Gorjup	10
P. Mehle	40	F. Petrić	50

Kadar narod spregovori...

Ko so dne 23. oktobra 1989 Madžari proglasili madžarsko republiko, je na častitljivih zidovih parlamenta visel velik transparent: „NIKDAR VEČ KOMUNIZMA V NAŠI DEŽELI!“

NOVI RODOVI SLOVENCEV! VSAK DAN, KI TONE V ZGODOVINO, VAM PRINAŠA NOVIH DOKAZOV, DA STE LAHKO VEDNO BOLJ PONOSNI, KER STE POTOMCI DOMOBRANSKIH PRVOBORCEV ZA BOGA — NAROD — DOMOVINO.

Hurlingham Sucursal Correo Argentino (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 2619